Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 305 (10597) | 1977 чылдың декабрь 31, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ССРЭ-НИҢ ТСЭ-ЗИНИҢ ДЫҢНАДЫЫ

Автомобильдер бүдүрер талазы-биле чыл планы болгаш немелде онаалда хуусаа бетинде күүсеттинген. Пландан база немелде онаалдадан артыкка 7 муң автомобильди бүдүрүп үндүрген турар.

* * *

Тракторлар болгаш кодээ ажыл-агый машиналарын бүдүрер талазы-биле чыл планы хуусаа бетинде күүсеттинген.

Бо чылын улус ажыл-агыйы пландан артыкка ийи муң ажыг тракторну, үнүш ажылынга хереглээр кодээ ажыл-агый машиналарын 5 миллион ажыг рубль түңнүге база мал ажылынга болгаш чем белеткээринге хереглээр машиналарны 15 миллион хире рубль түңнүге алыр.

* * *

Нефть болбаазырадыр болгаш нефтехимия үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң коллективтери автомобиль бензинин, дизель одалгазын, оттулар чүүл кылыр мазутту, синтетиктиг каучуктарны, автомобиль дугуйларын, резина-техниктиг кылыгларны бүдүрер талазы-биле чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен.

* * *

Сүт үлетпүрүнүң ажылдакчылары мал саржаан, үстүг быштакты, чалаң сүт продукциязын, сүттен кылыр консерваларны бүдүрериниң чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен. Пландан база немелде онаалдадан артыкка 5 муң тонна ажыг мал саржаан, 21 муң тонна үстүг быштакты, 600 муң тонна чалаң сүт продукциязын болгаш 43 миллион лааза хире сүт консерваларын бүдүрүп үндүрген турар.

* * *

Далган тыртар, крупа болгаш комбикорм кылыр үлетпүрнүң ажылдакчылары далган, крупа болгаш комбикорм үндүрериниң чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен.

* * *

Хамааты ужар чүүлдүң ажылдакчылары пассажирлер чедирериниң, чүък сөөртүлгезиниң ниити хемчээлиниң болгаш кодээ ажыл-агыйның адырларынга ужар чүүлдү ажыглаарының талазы-биле чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен.

(СЭТА).

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ ХЕРИИ БАЗЫМНАРЫ

Онгу беш чылдың ийиги чылының сөөлгү хүнү. Чаа чылче кирериниң бүдүүзүнде кылган ажыл-ижиивисти түңнеп, моон соңгааргы сорулгаларывысты тодарадыр болгай бис.

Беш чылдың чыл бүрүзү — коммунистиг тургузуушкунуң оруу-биле бистиң шапкын бурунгаар хөгжүлдевистиң үе-чадазы, херии базымнары-дыр. Октябрьның 60 чылын демдеглээш, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганывыс 1977 чыл—совет кижилерниң сеткил-сагыжындан кажан-даа уттундурбас.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге чалгынналган ийи дакпыр орденниг Совет Тываның ажылчылары бо чылын ажыл-агый, культура тургузуушкунунга эвээш эвес чедиишкиннерни чедип алган. Бо чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткени дээш Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилеринге, Кызылдың дааранылга фабриказының, Шагаан-Арыгның автобүдүрүлгезиниң, «Тыва кодээ тудуг» трестиң 536 мехколоннazының, Кызылдың үлетпүр барааннары садыының, «Водоканал» эргелелиниң, «Шекпээр» совхозтуң коллективтеринге СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын тывыскан.

Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелери онгу беш чылдың ийиги чылын чедиишкинниг доозуп, шалыпчы күш-ажылдың чылынче бедиткеп хүлээлгелерлиг кирип турар. Кызыл туктуг дааранылга фабриказының коллективиниң 90 ажыг даараныкчылары чурттуң чаа Үндезин Хоойлузун хүлээп алганынга чоргаарланып, боттарының чыл эгезинде алган хүлээлгелерин эде көргеннер. А комсомолчу даараныкчы кыс Светлана Ховалыг хууда беш чыл планын үш чылда күүседирин хүлээнген. Ооң патриотчу эгелээшкинин эдергеннер коллективте эвээш эвес. Коллективтиң ажыл-ишчилери бүдүрүп турар продукциязының шынарынче кичээнгейни угландырып, ооң 96 хуузун бирги негелде ёзугаар хүлээдип, 6 кылыгларга күрүнениң Шынар демдээн чедип алган болгаш бо чылын 23 муң рубльдиң камналгазын чедип алган.

«Росводпром» каттыжыышкынының Кызылда демир-бетон кылыглар заводунуң коллективи онгу беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеш, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунче кирген.

Республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи «Каа-Хем» разрезтиң дагжылары беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдазын хүлээлгеде айытканы ноябрь 7-де эвес, а дорт хонук эрте күүсеткен.

Күш-ажылчы хөй-хөй коллективтер чүгле чыл планын эвес, а онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбарткан ажылдап турар. «Росводпром» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводу, хем пароходствозунуң район эргелели, амыдыралга ажыглаар техниканы септээр чер, садыг министерствозунуң АТБ-зи, «Тыва кодээ тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу болгаш оон-даа өске хөй бүдүрүлгелерниң коллективтери, 39 бригадалар, 158 участоктар, ээлчеглер, 700 ажыг ажылчыннар 1978 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар. А № 3 автобүдүрүлгеде И. Иваненконуң, «Каа-Хем» разрезте А. Коховтуң, А. Галкинниң, амыдырал хандырылга комбинадында Л. Монастыршинаның, хууда чагыг ёзугаар хеп даараар фабрикада Н. Якушинаның, хлеб заводунда Е. Сантьеваның удурткан бригадалары болгаш өске-даа коллективтер 1978 чылдың ийиги чартының үлүүнде ажылдап турар.

Индустриалдыг Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң, тудуг, транспорт организацияларының онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болур оюнда—октябрь 7-де күүседир дээн эгелээшкинин республиканың мурнакчы бүдүрүлгелер коллективтери деткээн. Ылаңгыя «Каа-Хем» разрезтиң дагжылары онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын октябрь 7-де күүседир болгаш 55 муң тонна «кара алдынны» хереглекчилерге немей бээрин хүлээнген. «Росводпром» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводунуң коллективи арга-курлавырларын санап көргеш, 1978 чылдың планын октябрь 7-де күүседип, ай санында-ла пландан ажыр 25 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер хүлээлгени алган. «Водоканал» эргелелдиң коллективи чыл төнчүзүнге чедир 60 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер, 1978 чылдың планын октябрь 7-де күүседиринге бүрүн бүзүрелдиг.

Республиканың тудугжулары юбилейлиг чылда кызымак ажылдаан. Эрткен 11 айларда тудуг организациялары хөй миллион рубльдиң кол фондуларын ажыглалга киирген. Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышты калбартпышаан, республиканың тудугжулары байырлал бүдүүзүнде хөй-хөй объектилерни ажыглалга киирген. Кызылдың алгы заводунуң чылда 140 муң эжеш кидис идик кылыр цеги, «Тудуг кезектери» комбинадының чылда 50 муң дөрбелчин метр соңга болгаш эжик блоктары, 6 муң кубометр янзы-бүрү ыяш материалдары белеткээр күчүлүг ыяш болбаазырадып кылыр заводу, Элегес-Аксында керамиктиг хана материалдары кылыр заводтуң бирги ээлчээ (база ол хире күчүлүг ийиги технологтуг шугум удавас ажыглалга кирер), 800 олуттуг чаа хөгжүм-шии театрының өргээзи. Хову-Аксында дааранылга фабриказы, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунда чаазанылга цеги, «Өөк», «Алдан-Маадыр» совхозтарда клубтар, «Тээли», «Дөң-Терезин» совхозтарда автогараажтар болгаш бүдүрүлгениң, социал-культураның болгаш амыдыралдың-даа хөй-хөй тудугларын ажыглалда кирген.

Бо чылын ниити шөлү 163 муң дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын, 2456 олуттуг школаларны, 1,14 муң олуттуг уруглар албан черлерин ажыглалга киирген. Кодээ ажыл-агый объектилериниң тудуунга капитал салыышкынының барык 53 млн. рубль хирези шиңгээттинген, 70 муң га одарны суггарган, 142420 баш мал кирер кажааларны кылган. Ол—тудугжуларның кызымак ажылының түңнели-дир.

Кодээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн Бии-Хемниң «Кызыл тараачын», Каа-Хемниң СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, Улуг-Хемниң «Күш-ажылдың хостуу», Чөөн-Хемчиктиң «Алдан-Маадыр», Таңдының «Революцияның чалбыыжы» совхозтар, Дуржулга станциязы алганнар.

Беш чылдың мурнакчыларының кайгамчык ажыл-ижи планныг онаалдаларны чүгле күүседир эвес, а ажыр күүседип болур дээрзин көргүзүп турар. Ынчангаш чедиишкиннерни улам быжыглаарынче, Октябрь байырлалының хүннеринде чедип алдынган күш-ажылчы сорук кириишкинин улам хөгжүдери партия организацияларының кол хүлээлгези болур ужурлуг. Бүдүрүлгениң арга-курлавырларын дилеп тывар, оларны ажылга ажыглаар, бүдүрүлгеге коммунистерниң авангардчы ролюн бедидер, чон ортузунга организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды күштелдирерин, бедик көргүзүглерни чедип алырынче күш-ажылчы коллективтерни мобилизастаар херек.

Хоорайның болгаш кодээниң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың үшкү чылын шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээр дээш бедиткен хүлээлгелерни ап, үткүштүр пландарын ажылдап кылып турарлар. Күш-ажылчы шалыпчы иштиң эстафетазы уламчылавышаан.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «Ниити билиг школаларының өөреникчилериниң өөредилгезин, кижизидилгезин улам ыңай сайзыраңгайжыдар болгаш оларны күш-ажылга белеткээр дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Чуртта чырыдыышкын талазы-биле улуг чедиишкиннерни чедип алган деп, доктаалда демдеглээн. Бүгү-ниити албан ортумак өөредилгеже шилчиириин доосканы болза, Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң, социалистиг ниитилел тургузуунуң шылгараңгай чедиишкини болур. Сайзыраңгай социализмниң байдалдарында бистиң чуртувустуң өзүп орар салгалы амыдыралче долу ортумак эртемниг кирип турар. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, ажылчы чоннарның массаларының угаап-бодал культуразын болгаш медерелиниң улам ыңай өзүлдезинге, коммунистиг ниитилелдиң кижизин кижизидеринге чаа аргаларны тургузуп турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында ниити билиг школазы совет кижилерниң бүгү салгалдарынга коммунистиг идейлыг чорукту, совет патриотизмниң, пролетаржы интернационализмниң бедик медерелдиг чоруун, күш-ажылга болгаш социалистиг Төрээн чурттуң чаалап алыышкыннарын камгалаарынга белен чорукка кижизидеринге үнелеп четпес салыышкынны киирген. Амыдырал-биле, совет ниитилелдиң улуг чедиишкиннери-биле, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир дээш улустуң кызымаккай күш-ажылы-биле школалар чарылбас харылзаалыг. Ниити билиг школазы чаңгыс аай, күш-ажылчы, политехниктиг школаның ленинчи принциптерин чайгылыш чокка боттандырып турар ёзулуг бүгү улустуң школазы болур.

Сөөлгү он чылдың дургузунда өөредилгениң утказын чаарткан, чаа өөредилге номнарын болгаш өөредилге пособиелерин тургускан, школада өөредилгениң болгаш кижизидилгениң деңнели бедээн. Хөй-ниитиниң ажыктыг, бүдүрүкчү күш-ажылынга школачыларның киржилгези өскен. Школаларның, өөредилге кабинеттериниң, мастерскаяларның болгаш өөредилге-бүдүрүлге комбинаттарының материал-техниктиг дериглези экижээн. Он алды миллион школачы өөренип чаа школа бажыңнарын туткан.

Улусчу башкының ролю улгаткан. Чырыдыышкын херээнге бодун кызымаккай бердинип бараан болганы-биле ол бүгү-ниитиниң хүндүткелин болгаш хүлээп көрүүшкүнүн чедип алган. Башкының өндүр-чаагай күш-ажылын партия болгаш Совет күрүне бедии-биле үнелеп көрген, ооң идей-политиктиг деңнелин болгаш педагогика мергежилин бедидер дугайында, ажылдың байдалын экижидер дугайында могаг чокка сагыш салып турар. Эрткен он чыл дургузунда ийи миллион ажыг аныяк педагогтарны белеткээн.

Ооң-биле кады ниити билиг школазының ажыл-чорудулгазында улуг четпестерниң барын доктаалда айыткан. Бүгү-ниити албан ортумак өөредилгениң байдалдарында амгы үеде өөреникчилерниң күш-ажылга өөредилгезин, кижизидилгезин болгаш профессионал ориентациязын тургусканы ниитилел бүдүрүлгезиниң база эртем-техниктиг депшилгениң өзе берген негелделеринге дүүшпейн турар. Школаларның хөй доозукчулары амыдыралче күш-ажылчы четпес белеткелдиг кирип, массалыг кол профессиялар дугайында четпес билиглиг болуп, улус ажыл-агыйында ажылче шилчиирде бергедээшкиннерге таваржып турарлар.

Чамдык таварылгаларда школа программалары болгаш өөредилге номнары хөй санныг информациялар-биле болгаш чугула эвес материалдар-биле эмин эрттир долдунган. Ол чорук өөреникчилерниң чогаадыкчы бот-ажылга өөренип алырынга шаптыктап турар. Өөредилгени организастаарының, школачыларга бедик идея, аажы-чаң шынарларын кижизидериниң, оларны амыдыралга, күш-ажылга белеткээриниң шенеттинген хевири болур кичээлдиң улуг аргаларын чедир ажыглавайн турар. Өөредилгениң болгаш кижизидилгениң чарылбас чаңгыс аай чоруунуң принциви чамдыкта чедир чорутпайн турар. Өөреникчилерни кижизидеринге, оларның хөй-ниитичи идепкейлиг чоруун болгаш инициативазын хөгжүдеринге өөреникчилер коллективиниң салдарын долу эвес ажыглап турар.

Ниити билиг школазында өөредилге-кижизидилге ажылын капчаар тургусканынга контрольду четпес боттандырып чорудуп турарынче, өөреникчилерниң билииниң шынары, идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш аажы-чаң кижизидилгези дээш улус өөредилгезиниң органнарынга болгаш школалар удуртукчуларынга чогуур негелделерни салбайн турарынче ССРЭ-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң, эвилелдешкен республикаларның чырыдыышкын (улус өөредилгезиниң) министерстволарының кичээнгейин угландырган. Уругларны болгаш аныяктарны күш-ажылчы, аажы-чаң кижизидилгезинге школаның, өг-бүлениң, бүдүрүлге коллективтериниң кужениишкиннерин каттыштырарын чамдык черлерде ам-даа четпес чорудуп, ол ажылдың эки дуржулгазын оожум нептередип турар.

Доктаалда четпестерни узуткаарының, өөреникчилерни өөредир, кижизидер болгаш оларны күш-ажылга белеткээр талазы-биле ортумак ниити билиг школазының ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдарының хемчеглерин тодаргайлаан.

Ниити билиг школазының кол сорулгазы болза, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин болгаш бүгү-ниити албан ортумак өөредилгени хөгжүдериниң дугайында ССРЭ-ниң чаа Конституциязының чүүлдерин амыдыралга чайгылыш чок боттандырып чорудары, коммунистиг ниитилелдиң бүгү талалыг сайзыраңгай тургузукчуларын белеткээрин хандырары-биле өөредилге-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай сайзыраңгайжыдары болур ужурлуг деп, СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санаан.

Амгы үениң байдалдарында, кажан чуртка бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезинче шилчилге боттанганда, ортумак школаның доозукчузу өөредилге үезиниң дургузунда улус ажыл-агыйынга ажылдаары-биле эртемнерниң үндезиннеринге ханы билиглерлиг болгаш күш-ажылчы чаңчылдарны билир, тускай профессияны шиңгээдип алырынга чоокшулаан турар ужурлуг. Материалдыг бүдүрүлгениң кавызынга ажылдаарынга аныяктарны белеткээрин экижидеринче, профессияны оларның медерелдии-биле шилип алырынче школаның шиитпирлии-биле шилчииринң эргежок чугулазын совет башкылар, өөреникчилер болгаш оларның ада-иелери ханызы-биле билген турар ужурлуг.

Күш-ажылчы кижизидилгени үндезинни-биле экижидеринге, хөй-ниитиге ажыктыг, бүдүрүкчүлүг күш-ажылга өөреникчилерни белеткээрин сайзыраңгайжыдарынга школага тодаргай болгаш дээштиг дузаламчыны көргүзеринге улус өөредилгезиниң органнарының, партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң кужениишкиннерин мөөңнээр.

Школаларның педагогика коллективтери, партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары өөредилге база кижизидилге ажылдарының дээштиин болгаш шынарын чайгылыш чокка бедидер, кичээл бүрүзүнге өөреникчилерниң билиг сонуургалдарын хөгжүдеринге болгаш оларның билиглерин боттарының немеп алыр аргаларын чедип алырынга дузалаарын чедип алыр; күш-ажылга ынакшылды, күш-ажылдың кижилеринге ханы хүндүткелди база материалдыг бүдүрүлге кавызынга ажылдаарынга белен чорукту кижизидер; өөредилгениң болгаш кижизидилгениң чаңгыс аайлыг чоруун быжыглаар, эртемнерниң үндезиннерин өөренирин амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле сырый холбаар; өөреникчилерни СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказы-биле үргүлчү таныштырар. Төрээн чуртка, Коммунистиг партияның херээнге кызыгаар чок бердинген чорукту, буржуаз идеологияга болгаш моральга эптеш чок чорукту, социалистиг Ада-чуртту камгалаарынга белен чорукту өзүп орар салгалга кижизидер хүлээлгелиг. Өөреникчилерниң бот-башкартынылгазының органнарының ажыл-чорудулгазын идепкейжидери эргежок чугула. Кижиниң идея, аажы-чаң кижизидилгезинге дээштиг чепсек болур, коллективтерни сырый каттыштырарын

(Уланчызы 2-ги арында).

1978 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында

ТЫВА АВТОНОМНУГ СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫН ХООЙЛУЗУ

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң **доктаадыры болза:**

1 чүүл. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирип келгени 1978 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң план-бюджет комиссиязының, адырлар комиссияларының, аныяктар херектериниң талазы-биле комиссиязының болгаш херээженнерниң күш-ажылының болгаш чуртталгазының, иени база чашты камгалаарының айтырыгларының талазы-биле комиссиязының эдилгелерин барымдаалап бадылаар.

2 чүүл. 1977 чыл-биле деңнээрге, 1978 чылда Тыва АССР-ниң девискээринге үлетпүр продукциязын 12,5 хуу көвүдедирин хандырар.

3 чүүл. Тыва АССР-ниң ук черге (ийи дакпыр) чагырткан ажыл-агыйының экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол-кол көргүзүглер талазы-биле 1978 чылда немелде өзүлдезиниң дараазында темпилерин доктаадыр:

(1977 чылга удур хуу-биле)

Үлетпүр продукциязы	6,3
Күрүнениң капитал салыышкыннары	77,5
Ниити ажыглалдың автомобиль транспортунуң чүък саарылгазы	11,2
Хем транспортунуң чүък саарылгазы	0,8
Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы	3,9
Чонга амыдырал ачы-дузазын чедирерин сайгарганының хемчээли	10,8
Күрүне бюджединде туруп турар, школа назыны четпээн уругларның албан черлеринде уруглар саны	7,9
Узаткан хүннүг школаларга (азы бөлүктерге) өөреникчилер саны	39,2

1978 чылда Тыва АССР-ниң девискээринге акшаландырылганың бүгү-ле үнер дөстериниң күсели-биле ниити шөлү 122,3 муң дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын тудар.

4 чүүл. 1978 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын күүседириниң чорудулгазында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели социалистиг чарышты калбартырынга, эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин бүгү хемчег-биле ажыглаарынга, экономиканы удуртурунуң хевирлерин болгаш аргаларын сайзыраңгайжыдарынга, бүгү-ле иштики курлавырларны мобилизастаарынга үндезилээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын улам ыңай бедидер талазы-биле хемчеглерни боттандырар болгаш эргежок чугула апарган таварылгада планныг онаалдаларга тодарадылгаларны киирер.

5 чүүл. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң план-бюджет комиссиязының, адырлар комиссияларының, аныяктар херектериниң талазы-биле комиссиязының болгаш херээженнерниң күш-ажылының болгаш чуртталгазының, иени база чашты камгалаарының айтырыгларының талазы-биле комиссиязының 1978 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының талазы-биле түңнелдеринде тайылбырлаттынган саналдарны болгаш чазалгаларны, а ол ышкаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң хуралынга депутаттарның чугаалаан саналдарын болгаш чазалгаларын чугаалажып көөрүн болгаш оларның талазы-биле чогуур шиитпирлерни хүлээп алырын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге дагзыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1977 чылдың декабрь 28.

Чаа чылдың ёлказы.

Чаа чыл бүдүүзүнүң репортажы

КЕЛИР ЧЫЛДЫЫНЧЕ КИРИПКЕН

Декабрь төнчүзүнүң соок тыныжы безип хоорайның дээрбе комбинадының ажылдакчыларынга моондак болбаан. Ук бүдүрүлгениң девискээринге кирип келиривиске, далган чүдүрүп чорудар пункт чанында дистинишкен машиналар арбын болду. Ол далган-биле бистиң республиканың ажылчы чоннары Чаа чылдың хуужуурун быжырарынга чигзиниг чок.

Далган дээрбедээр цехтиң иштиниң арыг-силиин, чылыы медээжок. Ында станоктарның даажы үзүк, соксаал чок. Хол-биле ажыл кылган кижи көзүлбеди. Бүгү-ле чүве механизастаттынган.

Цехтиң үшкү каъдында далган савалаар черге келдивис. Долгандыр шилдеп каан төгерик савага тарааны ургаш, тырыкылапып турар механизмнерниң дузазы-биле хоюдур «дайнадыптар». Ооң чанында дүрүг-дүрүг-биле оваалап каан шоодайларның бирээзин алгаш, ында бункерниң ужунга кедириптерге, чаңгыс минута дургузунда дола бээр. Ында ийи херээжен кижи ажылдап тур.

— Бир ээлчегде чеже хирени савалап турар силер?—деп айтырдывыс.

— Колдуунда-ла дөртен тоннадан кудулатпадывыс. Планывыс-даа, хүлээлгевис-даа чедиишкинниг күүсеттинип турар чүве бо—деп, оларның бирээзи харыылады.

Цехтиң ийиги каъдында бичежек кабинет. Далган дээрбедээр участоктуң кол штавы бо. Ук бүдүрүлгениң удуртукчулары ол хүннүң ажыл-херектерин аңаа дайынчы ёзу-биле шиитпирлеп турар. Ол хүн, бис барганывыста, аңаа болган беш минутаның хуралы байырланчыг байдалга эртип тур. Республиканың тараа продуктулар эргелелиниң кол инженери Ч. И. Доспаңның киржилгези-биле Сергей Орус-оолдуң удурткан ээлчээниң оперативтиг хуралын эрттирип турган черинге таваржы бердивис.

— Календарьда ам-даа 1977 чыл хевээр болгай, эштер. Ынчалза-даа силерниң күш-ажылчы коллективиңер бо юбилейлиг чылдың планныг даалгазын декабрь 4-те-ле күүсеткеш, бо хүннерге чедир пландан ажыр 440 тонна далганны берип, чылды төлептиг күш-ажылчы белектер-биле доозуп тур силер. Онгу беш чылдың үшкү чылы үнчээн-даа бол, январьда күүседир ажылдың онаалдазын бөгүн кылып, келир чылдың үлүүнче кириштир ажылдаар апаар-дыр бис—деп, кол инженер чыылганнарга чугаалады.

Ээлчег начальниги (цех начальнигиниң хүлээлгезин база күүседип турар) Сергей Орус-оол далган дээрбедээр цехте ниити байдалды шалыпчы ёзу-биле илеткеди. Кол механик Анатолий Апин дериг-херекселдерниң үрелиишкин чогун, ажылдап кириптеринге белениин, а бригадирлер ажылчыннарының составын дыңнаттылар. Ээлчегге келген ажылчыннарның сан-түңүн база катап хынааш, тус-тус участоктарже оларны С. Орус-оол хуваанты. Дээрбе комбинадынга ажыл катап хайныгып үнген. Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдазын ол хүн күүседип эгелей бердилер.

Хөй каът цехтиң ажылын сонуургадывыс. Тараа арыглаар өрээлче элеватордан чаагай тараа шуушпушаан. Арыглааш, кургаткан тараа транспортёр-биле алдыгы каътка келир. Аңаа ону дээрбедеп кириптер. Далганче шилчээш соонда чоорту кудулап эгелээр. Ийиги каътка чедир ол далган бирги, ийиги, үшкү сортче тускай механизмнерниң дузазы-биле ылгалы бээр. Ооң соонда бистиң баштай ужурашканывыс ишчилерниң холунга кээп, шоодайлаттынар.

Бо цехте бүгү чүве механизастаттынган диштивис. Ол механизмнерниң ажылы тура дүшпезин, бичии-даа үрелиишкин болбазын дээш ажылдап турар кижилерге электриктер болгаш слесарь-эдикчилер хамааржыр. С. Орус-оолдуң удурткан бо ээлчээнде дуржулгалыг электриктер хөй. Ындыгларга Александр Рылов, Херел-оол Санчай болгаш өскелер-даа хамааржыр. Оларның ачызында цехтиң ажылчыннары 35—45 тонна далганны бир ээлчегде-ле бүдүрүп турар.

Кызылдың дээрбе комбинадының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының салган соруу күштүг. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга улуг үлүг-хуузун киирип, келир чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир, күш-ажылы-биле үени мурнаар сорулганы олар салганнар. Мындыг быжыг соруктуг, күш-ажылчы коллектив соглээн сөзүнге ээ болур дээрзинге идегел улуг.

Д. ЧЫДЫМ,
«Шынның» корр.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында.)

га дузалаар ужурлуг өөреникчилер комитеттерин сес чыл болгаш ортумак школаларга тургузарын чүүлдүг деп санаан.

Ниити билиг школазынга күш-ажылчы кижизидилгени болгаш өөредилгени бүгү талазы-биле экижидер хемчеглерни доктаалда баш удур көрген.

Ол сорулгалар-биле ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге саналдаары болза:

— школага чоок турар бүдүрүлге черлеринге, колхозтарга болгаш совхозтарга ажыглаарын барымдаалап турган, өөреникчилерниң күш-ажылчы өөредилгезин болгаш профессионалдыг ориентациязын организастаар. Сес класстың өөреникчилериниң өөредилгезин улам ынай уламчылаарының аргаларын база тускай болгаш профессионал белеткелин медереллиг-биле шилип алырын хандырбышаан, оларның харназындан хамааржыштыр школачыларның хөй-ниитиге ажыктыг күш-ажылга киржилгезин боттандырып чорудар;

— күрүнениң ниити эрге-ажыктарын, чер-черниң бедик мергежилдиг кадрларга хереглелдерин база өөреникчилерниң өөредилге черлерин шилип алыр эргезин барымдаалап турган, автономнуг республикаларның, крайларның, областарның, хоорайларның болгаш районнарның экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң комплекстиг планнарының тургустунган кезээ болур чаңгыс аай чыл болгаш перспективтиг планнарының үндезининге профессионал-техниктиг, ортумак тускай өөредилге черлеринге база ниити билиг школаларының тоску класстарынга сески класстың доозукчуларын хүлээп алырының практиказын сайзырангайжыдар;

—IX-X (XI классарга (өөредилге планының хемчээлинге) күш-ажылчы өөредилгениң үезин неделяда ийи шактан дөрт шакка чедир хоорай болгаш кодээ школаларының байдалдарын, бүдүрүлге черлериниң өөредилге цехтерин, школалар арасының өөредилге-бүдүрүлге комбинаттарын, өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларын болгаш школачыларның күш-ажылчы өске-даа каттыжышкыннарын, профессионал-техниктиг училищелерин, школа мастерскаяларын, лабораторияларны болгаш кабинеттерни барымдаалап турган улгаттырар. Күш-ажыл кылып өөренир черлерге өөреникчилерни үргүлчү халас чедирерин хандырар. Бүгү класстарга күш-ажыл талазы-биле чаа өөредилге программаларын болгаш чогуур өөредилге-методиктиг пособиелерни ажылдап кылыр;

— күш-ажыл өөредилгезиниң башкы кадрлары-биле школаларны быжыглаар, педагогика институттарынга болгаш училищелеринге оларның белеткелин калбартып чорудар, а ол ышкаш күш-ажылдың башкылары, бүдүрүлге өөредилгезиниң мастерлери кылдыр киириштирип турар улус ажыл-агыйының ажылдакчыларының педагогика мергежилин үргүлчү бедидерин организастаар, ниити эртем школаларынга күш-ажыл башкыларын болгаш бүдүрүлге өөредилгезиниң мастерлерин белеткээр талазы-биле факультеттерниң база салбырларның четкизин инженер-техниктиг болгаш кодээ ажыл-агый өөредилге черлеринге улам ынай калбартырын баш удур көөр.

Улус өөредилгезиниң область, район (хоорай) килдистериниң штадынга өөреникчилерниң күш-ажылга өөредилгезиниң, кижизидилгезиниң болгаш профессионал ориентациязының талазы-биле инспекторнуң албан-дужаалын тургузар.

Өөреникчилерниң профориентациязының болгаш школаның доозукчуларын ажылга киирериңге дузалаарының талазы-биле ажылды организастаары-биле улус депутаттарының район (хоорай) Советтериниң күүскомнарының чанынга школаларның болгаш өске-даа өөредилге черлериниң, бүдүрүлге коллективтериниң, хөй-ниити организацияларының болгаш ада-иелерниң төлээлекчилериниң киржилгези-биле комиссияларны тургузарын эргежок чугула деп санаан; ортумак ниити билиг школаларынга өөреникчилерниң профессионал ориентациязының талазы-биле өөредилге-методиктиг кабинеттерни организастаар.

Аныяктарның профессионал ориентациязының талазы-биле ажылды дүүштүрери-биле ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозунуң чанынга ССРЭ-ниң Күрпланының, ССРЭ-ниң Күш-ажылдың күрүне комитединиң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның болгаш сонуургалдыг өске-даа министерстволарның болгаш ведомстволарның төлээлекчилериниң киржилгези-биле ведомстволар арасының методиктиг чөвүлелин тургузар.

Ниитилелдиң хереглелдери-биле дүүштүр база өөреникчилерниң салым-чаяанын, аргаларын болгаш күш-ажылга белеткелин барымдаалап турган, ортумак ниити билиг школаларының өөредилгезин уламчылавайн турар бүгү доозукчуларын улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга ажылга планныг хаара тударын хандырар ужурлуг; материалдыг бүдүрүлгениң кавызынга ортумак школаны дооскаш ажылдаарын күзээн өөреникчилерниң чүткүлүн бүгү тала-биле деткиир.

Школачыларның күш-ажылчы өөредилгезинге болгаш профессионал ориентациязынга министерстволар болгаш ведомстволар, бүдүрүлге черлериниң, организацияларның, совхозтарның болгаш колхозтарның удуртукчулары бүгү тала-биле дузалаар хүлээлгелиг. Ортумак школа бүрүзүнге бааза болур бүдүрүлге черин (организацияны) быжыглаарын чогумчалыг деп санаан.

Чаа өөредилге цехтерин болгаш участоктарын организастаан турар бүдүрүлге черлерин, организацияларны, совхозтарны болгаш колхозтарны (кандыг-даа ведомстволарга хамааржып турарындан хамаан чокка) тодаргайлаарын; школалар арасының өөредилге-бүдүрүлге комбинаттарының четкизин улам ынай калбартып чорударынга улус өөредилгезиниң органнарынга дузаны көргүзерин; хөй-ниитиге ажыктыг күш-ажылга школачыларның киржилгезиниң янзы-бүрү хевирлерин — школа мастерскаяларын, өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларын, күш-ажылдың болгаш дыштанылганың чайгы лагерьлерин база өске-даа күш-ажылчы каттыжышкыннарны бүгү талалыг хөгжүдерин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге саналдаан.

Амгы үениң негелделерин барымдаалап турган, школа бажыңнарының төлевилелдеринге эргежок чугула өскерилгелерни киирип тура, күш-ажылчы өөредилгениң материалдыг баазазын быжыглаар, школаларны техника, өөредилгениң техниктиг чепсек-херекселдери-биле, дериглер, инструментилер, материалдар болгаш мебель-биле хандырарын экижидер талазы-биле саналдарны эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери-биле болгаш сонуургалдыг министерстволар база ведомстволар-биле кады киирерин ССРЭ-ниң Күрпланынга, ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозунга даасkan.

Школалар арасының өөредилге-бүдүрүлге комбинаттарының, аныяк техниктер, аныяк натуралистер станцияларының болгаш школадан дашкаар өске-даа албан черлериниң четкизин хөгжүдеринге хостады берген школа бажыңнарын ажыглаарын улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнарынга чөпшээрээн.

Чогуур эртемнерниң үндезиннериниң эргежок чугула хемчээлин тургузуп турар кылдыр, өөренип турар эртемнерниң политехниктиг, күш-ажылчы болгаш кижизидикчи угланыышкынын, оларның билдингирин, өөредилгениң бүгү чадаларынга оларның иштики салгалдыгын болгаш логиктиг дараалашкаан хандырып турар кылдыр өөредилге планнарынга, программаларга, өөредилге номнарынга өскерлиишкиннерни киирерин ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозунга, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга, ССРЭ-ниң Педагогика эртемнериниң академиязынга, эвилелдешкен республикаларның чырыдышкын (улус өөредилгезиниң) министерстволарынга даасkan. Өөредилгениң болгаш кижизидилгениң методтарын өөредилгениң утказынга, амыдыралдың негелдезинге дүүштүрер.

Өөредилге программаларын болгаш өөредилге номнарын эмин эрттир нарыыдатканын база чугула эвес материалдардан эвээжедирин эргежок чугула деп санаан. Өөреникчилерге хөй өөредилге материалдарын бээрин хыызарын боттандырар, бажыңга артык онаалга бээрин болдурбас. 1980 чылга чедир школачыларның эң хөй өөредилге шактарын неделяда I—III класстарга—24, IV класска—27, V—VII класстарга — 29, VIII класска—30, IX—X (XI) класстарга — 32 шак кылдыр тургузар. Күштүг боол турар өөредилге планнарында көрдүнген хемчеглерни хевээр арттырган, факультативтиг кичээлдерни чорударын чурумчудар.

Бүгү-ниити ортумак өөредилгени боттандырып чорударынга кежээки (ээлчеглиг) ниити билиг школаларының чугула ролюн барымдаалап көрген, ССРЭ-ниң министерстволары болгаш ведомстволары, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери ол школаларның ажылын экижидер болгаш ажылдап турар аныяктарга ортумак эртемни долу хемчээлдиг алырынга эргежок чугула байдалдарны тургузар; айыткан школаларны болгаш оларның филиалдарын бүдүрүлге черлеринге, колхозтарга болгаш совхозтарга дорт калбартыр хүлээлгелиг. Ажылдап турар аныяктарны өөредириниң талазы-биле көргүзүглерни социал хөгжүлде планынга база социалистиг чарыштың негелделеринге киирип турар күш-ажылчы коллективтерниң эгелекчи саналын доктаалда чүүлдүг деп көрген.

Башкыларның ажыглаар өөредилге пособиелериниң идей-теоретиктиг, методиктиг деңнелин улам ынай бедидерин, школа библиотекаларын ниитилел политиктиг, өөредилге, чечен чогаал, тайылбыр-информация, эртем-педагогика литературазы-биле четчир санныг кылдыр хандырарын, ону чедип алыры-биле парлап үндүрер номнарның чогуур тиражтарын улгаттырарын ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның чырыдышкын (улус өөредилге) министерстволарынга, ССРЭ-ниң Педагогика эртемнериниң академиязынга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер черлериниң, полиграфияның болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединге саналдаан. Башкыларга дузаламчы кылдыр методиктиг библиотекаларның серияларын парлап үндүрер.

Парлалганың, радионуң болгаш телевидениениң органнары улус өөредилгезиниң системазының чедиишкиннерин педагогиканың мурнакчы дуржулгазын бүзүреддиг кылдыр пропагандалаар, школаның болгаш башкыларның ат-алдарын быжыглаарынга бүгү хемчег-биле идиг бээр хүлээлгелиг.

ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозу болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың байдалы болгаш түңнелдери дээш чырыдышкынның удуртукчу кадрларының, школалар директорларының, башкыларның болгаш кижизидикчилерниң харысалгазын бедидер, оларның идей-политиктиг белеткелинге база профессионал мергежилиниң өзүлдезинге бүгү хемчег-биле идиг бээр, бедик принципиалдыг, негелделиг чоруктуң, бүзүрежилгениң болгаш бот-бодунга дузалажылганың байдалын педагогика коллективтеринге тургузар; школаларның, школадан дашкаар болгаш школа назыны четпээн уругларның албан черлериниң башкыларының бүгү-ле категориялары-биле эртем-методиктиг ажылдың төптери болур башкылар билиин бедидер институттарның ажыл-чорудулгазын экижидериниң хемчеглерин алыр ужурлуг. Методика кабинеттерин мергежилдиг методистер-биле быжыглаар. Ол албан черлерин эргежок чугула орап-сава-биле, амгы үениң дериишкиннери-биле болгаш дидактика пособиелери-биле хандырар. Башкыларның теоретиктиг деңнелин болгаш методиктиг мергежилин бедидериниң чугула чепсээ болур башкыларның август база январь конференцияларының ажылын хоорайларның болгаш районнарның улус өөредилге килдистериниң сайзырангайжыдарынга дузаламчы көргүзер; педагогика институттарының болгаш университеттерниң чанында мергежил бедидериниң факультеттеринге ортумак болгаш сес чыл школаларының директорларының, оларның оралакчыларының, районнарның база хоорайларның улус өөредилге килдистериниң ажылдакчыларының билиин бедидерин боттандырар.

ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозу, ССРЭ-ниң Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министерствозу, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, педагогиканың өөредилге черлериниң удуртукчулары, партия организациялары өөредилге черлеринге өөредилге-кижизидилге чорудулгазының деңнелин бедидери, школада кижизидилге ажылынга аныяк специалистерни белеткээриңге онза кичээнгейни салбышаан, ооң идей-теоретиктиг угланыышкынын күштелдирери, оларны эң-не чөптүг ажыглаарын болгаш быжыглаарын хандырары чугула. Педагогиканың өөредилге черлеринге аныяктар шилип алырын экижидер. Башкының мергежилин ханызы-биле хүндүлээринге, хамааты хүлээлгезин болгаш школага ажыл дээш харысалгазын медереп билиринге студентилерни база сургуулдарны кижизидер талазы-биле доктаамал болгаш алыс сорулгаже угланган ажылды чорудар.

Университеттерниң четкилери дыка калбарган болза-даа, ылаңгыя бойдус-математика эртемнериниң талазы-биле университет дооскаңнарны педагогика ажылынче чорудуп турары ам-даа четпес деп, доктаалда демдеглээн. Башкы кадрларга хереглелди барымдаалап турган, ортумак ниити билиг школаларынга ажылдаар башкылар кылдыр чорудар доозукчуларның санын болгаш тускай эртемни университет бүрүзүнүң талазы-биле чыл санында ССРЭ-ниң Күрпланы-биле, ССРЭ-ниң Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министерствозу-биле база ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозу-биле дугуржуп турган тодаргайлаарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге даасkan. Университеттерниң башкы ажылынга белеткенип турар студентилеринге психология-педагогика эртемнерин өөренир шактарының санын көвүдедирин баш удур көөр.

Уругларны болгаш аныяктарны өөредиринге база кижизидеринге онза шылгараан эң дээре башкыларны шаңнап мактаары-биле «ССРЭ-ниң улустуң башкызы» деп хүндүлүг атты доктаадып тургузар. Уругларны болгаш аныяктарны өөредиринге база коммунистиг ёзуга кижизидеринге онза ачы-хавылазы, улус өөредилгезиниң талазы-биле шылгараңгай ажыл-чорудулгазы дээш, школалар башкыларынга болгаш профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң башкыларынга, өөредилге-кижизидилге, методика болгаш өске-даа албан черлериниң, чырыдышкын органнарының ажылдакчыларынга ол атты тывысыр.

Сургуулдарның эстетиктиг кижизидилгезин школаның организастаарынга дуза көргүзер талазы-биле ажылды күштелдирерин культура, парлалга, радио, телевидение органнарынга, чогаадыкчы эвилелдерге сүмелээн.

Бичии школачыларның чурулга талазы-биле билиинин болгаш күш-дамыр сайзыралының деңнелин бедидер сорулга-биле чурулга уран чүүлүн, музыканы болгаш ырыны, күш-культураны I—III класстарга башкылаарын эргежок чугула байдалдарның тургустунганының хире-чергези-биле ортумак болгаш сес чыл школаларының үстүкү класстарының тускай эртемниг башкыларынга дамчыдып бээри чогумчалыг деп көрген. ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозу, эвилелдешкен республикаларның чырыдышкын (улус өөредилге) министерстволары башкы кадрлар-биле, дериишкиннер-биле болгаш өөредилге пособиелери-биле школаларны хандырарының чогуур белеткел ажылын чорудар ужурлуг.

Бичии болгаш элээди уругларның хөй-ниити кижизидилгезин улам ынай калбартырының, а ол ышкаш өг-бүлеге дуза көргүзериниң ажыктыг хевирлериниң бирээзи болуп турар узаткан хүннүг школаларның болгаш класстарның ажылын улам ынай хөгжүдерин база сайзырангайжыдарын хандырары-биле ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозу болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери узаткан хүннүг школаларның өөредилге-материал баазазын быжыглаарының база ылаңгыя кодээ черлерге ол школаларның ажылын экижидериниң талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш боттандырар хүлээлгелиг.

Ада-иезиниң хайгааралы чок арткан уруглар дугайында онза сагышты салбышаан, бүгү интернат албан черлериниң ажыл-чорудулгазын экижидерин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери-биле кады хандырарын ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозунга саналдаан. Школа-интернаттарның бажыңнарын өскээр ажыглаар чорукту болдурбас. Ниити билиг школаларының чанында белеткел класстарынга уруглар хүлээп алырын калбартыр.

Уругларның медицина көрүлделерин доктаамал чорударын баш удур көргеш, школачыларның кадыкшылын камгалаарының база күш-дамыр сайзыралының, школаларның санитар-гигиеналыг байдалын экижидериниң, уруглар аарыгларының профилактиказын доктаамал организастаарының, күш-культурага болгаш спортка школачыларны массалыг киириштирериниң, школаларны спорт дериишкини-биле хандырарының болгаш спорт идик-хевин бүдүрерин калбартырының талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын база боттандырарын ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунга, ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитетке, ВЦСПС-ке болгаш ВЛКСМ ТК-га, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге даасkan.

Ортумак болгаш сес чыл школаларының өөреникчилеринге изиг чем бээрин боттандырарын ССРЭ-ниң Садыг министерствозу, Центросоюз, ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозу болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери 1978—1983 чылдарның дургузунда доозар хүлээлгелиг. Школа столоваяларын болгаш буфеттерин чартык фабрикаттар-биле, белен кулинар кылыглары-биле болгаш өске-даа продуктулар-биле хандырар дээш хөй-ниити чемненилгезиниң баазазы болур бүдүрүлгелерниң четкилерин хоорайларга, ажылчын суурларга калбартыр. Өөреникчилерниң чемненилгезин организастаарынга үлетпүр бүдүрүлгелериниң, совхозтарның болгаш колхозтарның шеф дузаламчызын хөгжүдер болгаш деткиир. Школа столоваяларынга хереглээри-биле бичии кылдыр боодалдап каан аъш-чем продуктуларының ассортиментизин уругларга бүдүрерин көвүдедирин ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүрүнүң министерствозунга, ССРЭ-ниң Эът болгаш сүт үлетпүрүнүң министерствозунга даасkan.

ВЛКСМ ТК-зы, эвилелдешкен республикаларның ВЛКСМ ТК-лары, комсомолдуң крайкомнары болгаш обкомнары өөредилгени база күш-ажылды харысалгалыг, медереллиг ёзу-биле көөрүнге аныяктарны кижизидер талазы-биле школаларның комсомол болгаш пионер организацияларының чогаадыкчы эгелээшкинин база идепкейлиг чоруун хөгжүдер хүлээлгелиг. Школачыларны коммунистиг идейлиг чоруктуң ёзузунга совет улустуң революсчу, күш-ажылчы болгаш дайынчы чаңчылдарынга мөөң-шынар нормаларын, сагылга-чурумну база корум-чурумну хажык чок сагыырынга, улуг улусту хүндүлээринге кижизидер, социалистиг өнчүнү болгаш бойдусту хумагалаарынга чаңчыктырар. Бичии болгаш элээди уругларның хостуг үезин организастаар дугайында улуг сагыш салыр, өөреникчи аныяктарны спортка, туризмге, чечен болгаш техниктиг чогаадылгага хаара тудар.

Комсомолчу болгаш пионер бүрүзү школага, өг-бүлеге, коллективке болгаш хөй-ниитиниң черлеринге кызымак болгаш күш-ажылга ынакшылдыг, биче сеткилдиг, шынчы, үлегерлиг корум-чурумнуг болур ужурлуг деп доктаалда онзалап демдеглээн.

Башкыларның күш-ажылын эң-не таарымчалыг кылдыр организастаарынга, оларның кадыын камгалаарынга, амыдыралын, чурттаалга байдалын, культурлуг дыштанылгазын экижидеринге идепкейлиг идиг бээрин ВЦСПС-ке, чырыдышкынның, дээди школаның болгаш эртем албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-зынга, профэвилел организацияларынга сүмелээн. Башкыларның эмнениринге болгаш дыштанырынга санитар-кадыкшыдылга албан черлерин бүрүнү-биле ажыглаар. Улус өөредилгезиниң ажылдакчыларының, школаларның өөредилге-материал баазаларын быжыглаар талазы-биле шефтеп турар бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның коллективтериниң социалистиг чарыжын деткиир болгаш хөгжүдер. Уругларның күш-ажылын камгалаарының болгаш дыштанылгазының дугайында улуг сагыш салыр.

Эвилелдешкен республикаларның Компартиялар ТК-лары, партияның крайкомнары, обкомнары, округкомнары, хоорkomнары болгаш райкомнары амгы үениң байдалдарынга ортумак эртемни чедип алыр чорук аныяк совет кижи бүрүзүнүң хамааты хүлээлгези болгаш амыдыралчы хереглели болур дээрзин барымдаалааш, бүгү-ниитиниң албан ортумак өөредилгезин улам ынай хөгжүдеринче болгаш сайзырангайжыдарынче улус өөредилгезиниң органнарының, партия, совет, комсомол болгаш профэвилел организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң күжениишкиннерин угландырар хүлээлгелиг. Школаларның хереглелдерин бүгү-ниитиниң сонуурган көрүп, кичээнгей салырының байдалын тургузар, педагогика коллективтериниң өөредилге-кижизидилге чорудулгазың организастаарынга, өөреникчилерни күш-ажылга белеткээринге база профессионал уг-шинин оларга бээринге бүгү хемчег-биле идиг бээр. Школага алдынган билиглер аныяктарның марксист-ленинчи үзел-бодалының, совет патриотизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң быжыг үндезинин болу бээрин чедип алыр. Өзүп орар салгакчыларны коммунистиг моральдың принциптеринге болгаш нормаларынга хажык чок чаңчыктырар. Школачылар-биле кижизидилге ажылынга лекторларны болгаш пропагандистерни, үлетпүр база кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчыларын, күш-ажылдың база Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннарын идепкейлиг хаара тудар.

Чер болганга ада-иелерниң педагогиктиг чырыдышкынын организастаары, өзүп орар салгакчыларны амыдыралга болгаш күш-ажылга белеткээри ССРЭ-ниң хамаатыларының бирги черге хүлээлгези болур дээрзин барымдаалап көргеш, өг-бүлениң, школаның болгаш хөй-ниитиниң талазындан уругларны кижизидеринге күженииишкиннерниң чаңгыс аай болурун чедип алыр.

Совет патриотизмни, социалистиг интернационализмни, хамааты болгаш шериг хүлээлгезин медереп билиринге өөреникчилерни ханызы-биле кижизидериниң, Коммунистиг партияның, совет улустуң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң революсчу, дайынчы, күш-ажылчы чаңчылдарынга өөреникчилерни кижизидериниң айтырыгларын чаа программаларга болгаш өөредилге номнарынга калбаа-биле тургузар.

Совет башкылар, чырыдышкын ажылдакчылары бүгү чон-биле кады СЭКП-ниң XXV съездизиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле шиитпирлерин чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күштерин болгаш билиглерин салыр дээрзинге быжыг бүзүрелдиг СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлээн.

⊙

Дүнзеңмаа Түлүшовна Н
гаа ниитиниң малынга 1
чылда 25 тонна сигенни
леткээн. Ол амгы үеде «У
Хая» совхозта уксаалыг б
рүкчү бугаларны кадар
азырап турар. Ооң ажылы
рыысалгалыг-даа. Бугалар
саны эвээш-даа болза, о
үнелиг. Оларның кайы
күш-деңгел кирип алырың
оларның ажыглалындан да
зында чылдарда совхозтуң
малының баш санының өзү
зи улуг хамаарылгалыг.

ЧУРУКТА: бүдүрүкчү
кадарчызы Д. Коңгаа.

В. АМЫРНЫҢ фотозу

⊙

Тыва АССР-ниң Дэ
Совединге сонгулдал
талазы-биле Чөөн-Хем
районда Шеминиң №
сонгулда округунуң ок
сонгулда комиссиязын

ДЫҢНАДЫ

1977 чылдың декабрь 27
округтуң сонгулда комисси
«Тыва АССР-ниң Дээди С
динге сонгулдалар дугайы
дуруумнуң» 53 болгаш
чүүлдерин ёзугаар Шеми
№ 54 сонгулда округун
Тыва АССР-ниң Дээди С
динге депутаттың кандида
га Чөөн-Хемчик райо
«Большевик» совхозтуң аж
чыннарының, кодээ аж
агый специалистериниң б
гаш албан-хаакчыларын
ниити хуралындан дэпшит
ген 1927 чылда төрүттүн
партия кежигүнү эвес, «Бо
шевик» совхозтуң хойж
Сурунчаа Чалбак-Сарыго
Кууларны бүрүткээн.

Тыва АССР-ниң Дээди
вединге соңгулдалар тала
биле Шеминиң № 54 с
гулда округунуң округ с
гулда комиссиязы.

1978 чылда Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Күрүне бюджединиң дугайында

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Хоойлузу

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң **доктаадыры болза:**

1 чүүл. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирип келгени 1978 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджедин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң план-бюджет комиссиязының, адырлар комиссияларының, аныяктар херектериниң талазы-биле комиссиязының болгаш херээженнерниң күш-ажылының болгаш чурттаалгазының, нени база чашты камгалаарының айтырыгларының талазы-биле комиссиязының илеткели-биле хүлээп алган өскерилгелерни барымдаалап, орулгалар болгаш чарылгалар талазы-биле 92714 муң рубль түңнүнге бадылаар.

2 чүүл. 1978 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединге күрүне болгаш кооператив бүдүрүлгелеринден база организацияларындан кирер орулгаларны—саарылга үндүрүүн, бүдүрүлге фондулары дээш төлелгени, орулгаларның хостуг артыкшылын, орулгалардан шилчидилгелерни, олча-ажык үндүрүүн болгаш социалистиг ажыл-агыйдан кирер өске-даа орулгаларны—34846 муң рубль ниити түңге доктаадыр.

3 чүүл. 1978 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединге улус ажыл-агыйын акшаландырарынга — үлетпүрнү, кодээ ажыл-агыйны, чурттаалга-коммунал болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларын улам ынай хөгжүдеринге үнер чарыгдалдарны — 33507 муң рубль ниити түңге доктаадыр.

4 чүүл. 1978 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединге социал-культура хемчеглеринге—ниити билигниң школаларынга, ортумак тускай өөредилге черлеринге, библиотекаларга, клубтарга, театрларга болгаш чырыдышкын база культура талазы-биле өске-даа хемчеглерге; эмнелгелерге, уругаар ясливеринге болгаш кадык камгалалының база күш-культураның өске-даа албан черлеринге; пенсияларга болгаш пособиелерге үндүрер чарыгдалдарны — 53752 муң рубль ниити түңге доктаадыр.

5 чүүл. 1978 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединге күрүне эрге-чагыргазының органнарын болгаш күрүне эргелелиниң органнарын ажаап-тежээринге үндүрер чарыгдалдарны 2924 муң рубль түңнүнге доктаадыр.

6 чүүл. 1978 чылда Тыва АССР-ниң республика бюджедин орулгалар болгаш чарыгдалар талазы-биле 42752 муң рубль түңнүнге болгаш 1979 чылдың январь 1-де касса эргилдезинге бар турарын 1425 муң рубль түңнүнге бадылаар.

7 чүүл. 1978 чылда районнарның болгаш Кызыл хоорайның бюджеттерин орулгалар болгаш чарылгалар талазы-биле 49962 муң рубль түңнүнге болгаш 1979 чылдың январь 1-де ол бюджеттер талазы-биле касса эргилдезинге бар турарын 1595 муң рубль түңнүнге доктаадыр, ооң иштинде:

Районнар аттары	1978 чылда орулгалары болгаш чарыгдалдары	1979 чылдың январь 1-де касса эргилдезинге бар турары
Бай-Тайга	2470,4	75,0
Барыын-Хемчик	4755,7	150,0
Чөөн-Хемчик	6012,2	180,0
Каа-Хем	2435,8	85,0
Кызыл	2797,8	80,0
Мөңгүн-Тайга	987,0	35,0
Өвүр	1762,0	60,0
Бии-Хем	2774,3	100,0
Таңды	3811,1	140,0
Тес-Хем	1355,4	65,0
Тожу	1460,5	55,0
Улуг-Хем	4765,9	155,0
Эрзин	1792,9	55,0
Кызыл хоорай	**12181,0**	**360,0**

1978 чылда районнарның болгаш Кызыл хоорайның бюджеттеринче шилчилгелерни мынчаар бадылаар:

а) кооператив бүдүрүлгелеринден болгаш хөй-ниити организацияларының ажыл-агый органнарындан олча-ажык үндүрүүнден, арга-ыяш орулгаларындан, чоңдан олча-ажык үндүрүүнден, бот болгаш өг-бүлезинде кижизи эвээш хамаатылардан тыртар үндүрүгден, акша-бараан лотереязын саарганындан—100 хуу хемчээлге;

б) районнар бюджединге саарылга үндүрүглериниң киирилделери 100 хуу, Кызыл хоорайның бюджединче—44,8 хуу.

в) 1978 чылда тарадыр Күрүнениң 3 хуулуг иштики ойнаашкын чээшкининиң түңүнден—50 хуу хемчээлге.

8 чүүл. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң план-бюд
комиссиязының, адырлар комиссияларының, аныяктар
ректериниң талазы-биле комиссиязының болгаш хераэж
нерниң күш-ажылының болгаш чурттаалгазының, нени б
чашты камгалаарының айтырыгларының талазы-биле ком
сиязының 1978 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджеди
болгаш 1976 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң к
селдезиниң дугайында отчёттуң талазы-биле түңнелдери
тайылбырлаттынган саналдарны база чагаалгаларны, а
ышкаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң хуралынга де
таттарның чугаалаан саналдарын болгаш чагаалгаларын
гаалажып көргеш, оларның талазы-биле чогуур шиит
лерни хүлээп алырын болгаш Тыва АССР-ниң минист
стволарының база ведомстволарының орулгаларының б
гаш чарыгдалгаларының балансызынга, ниити сметаларын
районнарның болгаш Кызыл хоорайның бюджеттеринге,
эргежок чугула апарган таварылгаларда — РСФСР-ниң Д
ди Совединиң бадылааны 1978 чылда РСФСР-ниң Күр
бюджединге база Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң ба
лааны 1978 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш
циал хөгжүлдезиниң күрүне планынга дүүштүр, 1978 чы
ниити күрүне орулгаларындан ол бюджеттерже шилчид
гелерниң хемчээлдеринге эдилгелерни киирерин Ты
АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге дагзыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫ

Кызыл хоорай, 1977 чылдың декабрь 28.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БҮГҮ УЛУСТАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫ ДЭЭШ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң «Правданың» корреспондентизиниң айтырыгларынга харыылары—делегейниң хөй-ниитизиниң кол кичээнгейинде турбушаан. Янзы-бүрү чурттарның кол-кол политиктиг хайгааракчылары, суратлыг ажылдакчылары ССРЭ-ниң даштыкы политиктиг эгелээшкиннеринге байыр чедирбишаан, тайбынны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарының херээнге ол эгелекчи саналдар чугула салыышкынны киирип келгенин демдеглеп турар.

● ПОЛЬША

егейниң мурнунда турар айтырыгларны шиитпир- нге келир чылдың чаа ар- көстүп келир деп иде- ле делегейниң улустары чылды доозуп турар деп, ланын Катышкан ажыл- партиязының ТК-зының ы «Трибуна люду» солун н. Ол идегелдиң үндезини , ССРЭ-ниң болгаш социа- г дем каттыштырылгазы- эске-даа чурттарының нга ынакшылдыг чайгы- чок шынчы политиказы , ол политиканың алыс газы—дүшкүүрлүг чорук- аварлыышкынының ханыла- хамыктың мурнунда боо- ктерни эндере бүдүрер чо- ара соксадыры ол болур. Брежневтиң харыылары ленишкинниң дүжүрер ында ам чорул турар чу- кылышкыннарга тодаргай лерни чедип алырынче ниң чүткүлдүүнүң чаа тыланчак херечизи-дир. азынга, адак соонда кел- сестерден ажыл-херектер- лчээн турзун дээш болун- амаарышкан бүгү чүүл- кылырынга ССРЭ белен- еп ол солун бижээн.

● БОЛГАРИЯ

И. Брежневтиң харыыла- СРЭ-ниң делегей ареназынга моон соңгаар-даа улустар аразынга тайбынның болгаш найыралдың политиказын чорудар деп шиитпирлиин база дагын бадыткап турар-дыр деп, Болгарияның «Работническо дело» солуну айыткан. «Правданың» корреспондентизиниң айтырыгларынга Совет күрүнениң баштыңының харыыларында чепсегленишкиннерни эндере бүдүрериниң чаа айыылдыг угланыышкынын болдурбайн барып болур боттуг орук чуруттунган болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдыларынга удурланып турарларны сойгалап турар деп, ол солун бижээн.

● ФИНЛЯНДИЯ

Совет удуртукчунуң чугаалаан чүүлдери бүгү делегейде-даа, бистиң чуртувуста-даа улуг сонуургалды болдурган деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга «Финляндия — Совет Эвилели» ниитилелдиң даргазының оралакчызы Т. Карвонен чугаалаан. Чер кырынга тайбынны быжыглаарынче угланган чаа совет инициативаларны, ылаңгыя нейтроннуг бомбаны бүдүреринден кайы-даа тала ойталаарының дугайын дугуржуп алыр деп барыын талакы күрүнелерге Л. И. Брежневтиң саналын улустар калбаа-биле деткип турар деп, Т. Карвонен медеглээн. Ядролуг дайынның кыжанышкынын бүрүн чайладырын, делегей харылзааларында боттуг чаартылгаларны быжыглаарын, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын ханыладырын, күрүнелер аразынга тайбын кады ажылдажылганы калбартырып чедип алыры—бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң сорулгазы-дыр деп, ол чугаалаан.

● ФРАНЦИЯ

Стратегтиг шавар халдаашкыннарның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарның чедиишкинниг дооступ болур аргаларлыын СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчузу айыткан деп, Францияның «Юманите» солуну сагындырган. Ынчангаш кижи төрелгетенге кончуг улуг айыыл болуп, НАТО дээр дайынзырак блокта чепсегленишкиннерни эндере бүдүрүп туруп бергенинге удур улам ыңайгы демиселдиң эргежок чугулазын ол солун онзалап демдеглээн.

● АКШ

Нейтроннуг бомбаны Барыын чүкке тургузарының планнарын совет удуртукчу шыңгыы шүгүмчүлээн деп, америк «Балтимор сан» солун демдеглээн.

● БЕЛЬГИЯ

Бир эвес Барыын чүкке нейтроннуг бомбаны тургузуптар болза, ССРЭ анаа-ла бир хайгааракчы болуп артпас дээрзи совет удуртукчунуң чугаалаан чүүлдеринден илден-дир. Совет улустуң, оон эвилелчилериниң болгаш өөнүктериниң айыыл чок турар байдалын хандырар дээш орустар барыын таланың чөңгээзинге харыы бээриниң эргежок чугулазының мурнунга тургустунган турар дээрзин база Л. И. Брежнев тодаргай айыткан деп, Брюссельде үнүп турар «Либр Бельжик» солун айыткан.

● ПЕРУ

Бир эвес АКШ-тың чазаа делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырын шынап-ла херек кырында күзеп турар болза, нейтроннуг бомба бүдүрериниң планындан ойталаар ужурлуг деп, Перунуң «Кроника» солунунуң тайылбырларында бижээн.

● КОЛУМБИЯ

Чепсегленишкиннерни дүжүрүп эгелээшкиниң демдээ кылдыр боттуг базымнарже шилчип кирериниче Л. И. Брежневтиң кыйгырыы — планетаның аас-кежиктиг даартагы хүнүнге бүзүрелдиг күрүне удуртукчузунуң кайгамчыктыг инициативазы-дыр деп, Колумбияның конгрезиниң даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязының даргазы Д. Урибе Варгас медеглээн. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң кошкаашкынын ханыладырының болгаш ону быжыглаарының эргежок чугулазынга тускай тураскаадып, КНО-нуң Кол Ассамблеязының чоокта чаа хүлээп алган Декларациязынга совет удуртукчунуң берген тодарадыышкынын Д. Урибе «сагыш-сеткилди хайныктырып келир тодарадылга болур» деп адаан.

● ГФР

Германияның Федеративтиг Республиказынга бодунуң аян-чорук кылып, удавас баар деп турарының дугайында Л. И. Брежневтиң чугаалаан чүүлүнче барыын-герман «Генераль-Анцайгер» солун кичээнгейни угландырган. Канцлер Шмидт-биле Совет күрүнениң удуртукчузунуң чугаалажыышкыннары чүгле совет—барыын-герман кады ажылдажылганы калбартырынга эвес, харын Европага дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының болгаш тайбынны быжыглаарының эрге-ажыктарынга база улам калбак аргаларны ажыдар деп, ол солун айыткан.

● ЭКВАДОР

«Правданың» корреспондентизиниң айтырыгларынга Л. И. Брежневтиң харыылары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнениң даштыкы политиказының ленинчи принциптерин ылаптыы-биле көргүзүп турар-дыр деп, Эквадорнуң ажылчы чоннар конфедерациязының Национал күүсекчи комитединиң Китога тараткан медеглелинде чугаалаан. Ол харыылар ук политиканы бүгү улустарның эрге-ажыктарынга таарыштыр чайгылыш чокка шыны-биле боттандырып турарының дугайын херечилеп турар-дыр деп ол-ла медеглелде айыткан.

(СЭТА).

Эрткен чыл—келген чыл

БАРЫЫН ЧҮК ЭКОНОМИКАЗЫ УЛАМ ДОРАЙТАВЫШААН

1977 ЧЫЛДЫҢ эгелээриниң мурнунда Барыын чүкке экономиктиг хөгжүлдениң перспективаларынга хамаарыштыр чугаа-сооттар эвээш эвес турган. Ол чугаа-сооттарга ынаныштыг аян-хөөннер ховар эвес чаңгыланып турган: шынап-ла, тускай эртемниглерниң хөй нуруузунуң үнелээшкини-биле алырга, дайыл сөөлүндеги бүгү чылдарның дургузунда эң-не аар-берге кризистиң кедергей күштелип турган үези эрте берген, үлетпүр талазы-биле сайзыраңгай капиталистиг чурттарның хөй нуруузунга ажыл-агый чорудулгазының идепкейжииринин, а чамдыктарынга — харын-даа көдүрлүүшкүн эгелээриниң дугайын чугаалап болур турган. Аңаа бүзүревес кижилер база-ла тургулаан, ынчалзажок оларны тоомчага албаан, чүге дээрге «улуг чедиишкин» — Барыын чүктүң кол күрүнелериниң удуртукчулары турум өзүлдениң аргаларын частап бээр дилеп тыптар деп чарлапкан болгай.

Олар шынап-ла майда Лондонга чыылгаш, күженишкиннерни аайлап таарыштырарының эргежок чугулазының дугайында эвээш эвес медеглелдерни кылып, экономиканың хөгжүлдезиниң темпилерин чылда 5,5 хуу хире деңнелге хандырарын дугурушкан болгаш ол чорудулганың «локомотивтери» болур рольду үш чуртка — АКШ-ка, ГФР-ге болгаш Японияга онаагаан.

Ынчалзажок дөрт-ле хире ай эрткенде, Великобританияның премьер-министри Дж. Каллаган парлалганың төлээлекчилеринге ажыт-чажыт чокка мынча деп медеглээн: «Барыын чүктүң чазактары Даунинг-стритке дээди деңнелге болган ужуражыышкынга боттарының алган хүлээлгелерин күүседир харык чок-тур. Ол ужуражыышкын чедиишкин бербээн, ынчангаш база катап эгезинден эгелээр апаар-дыр бис». А ол-ла үеде бөмбүрзектиң өске талазынга «локомотивтерниң» бирээзиниң «кол машинизи» япон премьер Такэо Фукуда чүве чугаалааш, бодунуң британ өңнүүн оттүнген чүве дег, мынча дээн: «Ам байдал 30 чылдарда турганындан-даа артык берге болуп турар деп санап тур мен».

Ынчап чамдык кижилер ийи күрүне ажылдакчызы хөлүн эртир салыпкан боор деп бодап турган чадавас: чылдың үштүн бир кезии безин эртпээн турган болгай. Ынаныш салып турганнардан өске бүгү кижилерниң шын болган [illegible] богун айтып болур-дур.

ТҮЮЛУНГА чедир болган чурагайларны статистика амдызында дыңнатпаан-на харын. Ынчалзажок экспертерниң болгаш парлалганың ажыглап турары ол саннар-даа көдүрлүүшкүн болбаан деп түңнелди кылырының аргазын берип турар.

«Бүдүрүлгениң өзүлдезиниң темпилери болур деп манап турганынга дүүшпейн турар» —деп, Күш-ажылдың делегей организациязының октябрьда илеткелинде чугаалап турар. Ынчаарга ол сөстерни барык-ла олчаандырзын КНО-нуң Европа талазы-биле экономиктиг комиссиязының секретариадының бир ай эртенде парлап үндүрген түңнелдеринде-даа, эң-не сайзыраңгай 24 капиталистиг чуртту каттыштырып турар организация — ОЭСР-ниң аналитиг отчёттарында-даа, делегейниң элээн каш сан-хөө организацияларының документилеринде-даа катаптап турар. Шынап-ла херек кырында АКШ-ка чыл дургузунда бүдүрүлгениң немелде өзүлдези 4,5 хуудан хөй эвес хире болур, ол-даа харын элээн таарымчалыг көргүзүг-дүр. Ынчаарга Барыын Европа ниитизи-биле дөңгүп-ле үш хуу хире деңнелде ызыртынып турар, а Япония аазаан 6,7 хуузунга ыракта-ла четпээн.

Капитал салыышкыннары чер-ле болганда чаңгыс черде таптаашкынның байдалында туруп турар. Ооң кол чылдагааннарының бирээзи— экономиканың перспективазынга бүзүревес чорук болур. Ынчалзажок чаа капитал салыышкыннарын саадатпышаан, ажык-кончаачылар капиталистиг системаның дүрүмүн ёзугаар, боттарының турушталынга база-ла согуушкунну таварыштырып турар. «Үлетпүрнүң хөй-хөй адырларында ол чоруктуң уржуу болза дериишкиннериң эргижирээни болгаш орулгалыының шоолуг эвес болуп турары болур, ооң түңнелинде бүдүрүлге ээлери оон улам-на эвээш эгидиишкинни ап турар» деп, АКШ-тың ажыл-херекчи бөлүктериниң журналы «Бизнес уик» бижээн. А ол чорук бодунуң ээлчээнде капиталды улам ыңай мобилизастаарының болдунар аргаларын эвээштедип турар болгаш «металлургия дээн ышкаш үлетпүрнүң ындыг кол адырларында ам безин тодаргай көстүп турар апарган, эдери берге чорудулгага удавас улам-на калбак идигни бээр апаар боор».

БҮДҮРҮЛГЕ күчүлери чедир ажыглаттынмайн, чаа капитал салыышкыннарын кылбайн турар болганда, ажыл база чок болур. ОЭСР-ниң чурттарында ажыл чоктарның саны, сөөлгү медээлерден алырга, 16 миллион ажыг кижи болуп турар. Дыка хөй чурттарга чылдың төнчүзүнде ажыл чоктарның саны рекордчу деңнелде четкен: Францияда 1600 муң ажыг, ГФР-де — миллион ажыг, бичии Бельгияда — 300 муң кижи күш-ажыл кылыр эргезинден казыткан. Ынчаарга ол дээрге меге-хоозун статистика-дыр: чижээ, АКШ-ка ноябрьда албан медээлерден алырга, 7 миллион ажыл чок кижи санаттынып турган, ынчаарга сөөлгү 28 хонуктуң дургузунда «идепкейлиг» ажыл дилеп келген болгаш отчёттуг үениң сөөлгү неделязының дургузунда ажылдап чадаан чүгле ындыг кижилерни ажыл чоктарның даңзызынга киирип турар. Чаңгыс ол кажарлаашкын безин ажыл тывар чөгелин тоткан 4 миллион хире кижини статистика медээлеринден казырының аргазын берип турар деп, «Доллар энд сенс» журнал бижээн.

Акшаның үне чокталырын болдурбас дээш чүнү-даа кылып чадаан. Ажыл төлевиринге, социал хереглелдерге болгаш өске-даа чүүлдерге үнер чарыгдалдарга хамаарыштыр кандыг-даа хемчеглерни ап турза, ОЭСР-ниң чурттарында өртектерниң ортумак өзүлдези чыл санаашкыны-биле 9—10 хуу хире, дыка хөй чурттарда, чижээ, Италияда, Англияда оон дыка бедик болуп турар. Ону 7,5 хуу болур деп планнап турганнарын сагындырып каалы.

Байдал ындыг болуп турда, «күженишкиннерни аайлап таарыштырар» харык кайда боор. Капитализм үезинде кризистиг байдалдарның «тус бүрүзү шыдаар шаа-биле камгалапзын» дээр кол хоойлузу шагдан бээр ол хире күштүг-биле илереп көрбээн боор. Садыгның адаан-демиселиниң хенертен болур кадапнаашкыннары бүгү капиталистиг делегейни өгбеңнедир салгып турар: каң болгаш автомобильдер, телевизорлар болгаш постаавы, подшипниктер болгаш картон — кандыг-даа барааннар сөөлгү айларның дургузунда саарылганың рыноктары дээш кадыг-дошкун сегиржип алыышкыннарның чылдаа болуп турар. ЕЭН—АКШ—Япония аразында кошкаш дивес адаан-демисел хайныгып турар, дугуржуп алырының перспективалары чөгенчиг бичии болуп турар дээрзин садыг айтырыгларының талазы-биле декабрьда америк-япон чугаалажыышкыннарның бойлааны көргүзүп турар.

ЧАЙДАН БЭЭР калбарып эгелээн акша дайынының кол чылдагааннарының бирээзи болза чаржалажыкчыларын «сотка олуртур» дээн чүткүл боор. Чүгле иена азы барыын-герман марка дээн ышкаш ындыг «күштүг» акшаларга хамаарыштыр эвес, харын шоолуг эвес англи фунт стерлингиге хамаарыштыр долларның үнезиниң кудулап турар чоруу хамыктың мурнунда АКШ-тың даштыкы садыг балансызының рекордчу дефициди-биле (ол дефицит 30—35 миллиард доллар чедер боор деп манап турар) холбашкан. Ынчалза-даа «чиигей берген» доллар америк экспортерларга шымбай орулгаларны берип, даштыкы рыноктарга өртектерни кудуладырының болгаш адаапнажыкчыларының барааннарын үндүр кызарының аргазын оларга берип турар. Бодунуң акшазының салым-хуузун АКШ-тың көңгүс херекке албайн турарының алыс утказы чогум-на ында болуп турар боор. Делегей санажылгаларының банкызының киржикчилериниң хуралы болган Базельден келген сөөлгү дыңнадыг мындыг: долларның үнезиниң кудулаарын болдурбазын өске капиталистиг чурттар шиитпирлиг-биле негеп турда-ла, америк банкирлер оон шуут ойталаан.

1978 ЧЫЛДЫ капитал делегейиниң уткуп турары байдал ындыг-дыр. Бо удаада-даа ол делегейниң күштүглерин хөремик чугаа-сооттары-биле өөртүр бодаар экономистер ховар боор. Ол-ла ОЭСР мындыг перспективаларны көргүзүп турар: 24 чурттуң 23-үнге ниити национал продуктунуң чыл бүрүде немей өзүлдези кызырлыр, ылаңгыя келир чылдың ийиги чартыында үлетпүрге өзүлдениң темпилери боттуу-биле оожумнаар, ажыл чоктарның саны улам-на көвүдээр болгаш бети-ле дээрге мурнунда турган хемчээлдерге акшаның үнези кудулаар. Ниитизи-биле «өөрүнчүг чүве эвээш, а муңгаранчыг чүүлдер хөй» деп ол дыңнадыгны тайылбырлавышаан «Нью-Йорк таймс» солун бижээн.

Валерий БЕГИШЕВ,
ПМА-ның хайгааракчызы.

ЧАА ЧЫЛДЫҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

НИ. (СЭТА). Кельнниң акчызы өг-бүле ээзи 62 г херээжен кижиге ба- -герман почта Чаа чыл- дүүзүнде онзагай хевир- белек» тывыскан: теле- ле чугаалашканы дээш, ээлчеглиг.. 227.862.03 хемчээлдиг төлевир не- вин тывыскан. Ында те- -биле 999.982 катап чу- шканының саны айтып болган. Ындыг «белек» жен кижиниң чүгле кайга- эвес, харын ёзулуг-ла радыкпан. Миниип кел- ол херээжен мурнунда турган квитанцияларын алгаш, почта салбырын- кап чеде берген. «Шын болганы дээш аңаа бу- билингеннер. Ол шын оруктуң чылдагаанын адып шыдаваан.

* * *

ЛЬСИНКИ. (СЭТА). Фин- я. Корватунтури. Соок- те деп адреске чыл бүрү делегейниң бүгү чүкте- уруглардан хөй саннуг ар кээп турар. Соок-Ирейниң төрүттүнген чери деп санаттынып турар Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның кызыгаарында Полюс шугумунуң ындында турар үш баштыг даг «Маркус акыйның чечен чугаалары» деп сургаглыг радиопрограммадан чээрби чылдарда-ла билдингир апарган. Чоорту «Соок-Ирейниң төрээн чуртунуң» дугайында чечен чугаалар Финляндиядан дашкаар билдингир апарган. Соок-Ирейниң адреzинге чагаалар улуу-биле көвүдей бергенинден «тускай албан черин» тургузар ужурга таварышкан. Бо чылын Соок-Ирей 36 муң чагаа алган. Оларның хөйүн Австралия, Япония болгаш АКШ ышкаш ындыг ырак чурттардан чоруткан болган. Чагаа бүрүзүнге харыы кылдыр открытканы чорудар. Ооң бир талазында Соок-Ирейни чураап, өске талазында Финляндияның картазын болгаш Корватунтурини чуруп көргүскен.

* * *

ТОКИО. (СЭТА). Япон магазиннерде болгаш дерги садыгларында байырлал бүдүүзүнүң хөлзээлиг үези болган. Садып алыкчыларны мегелээриниң бир янзы хевирин бодап тып алгаш, чаа чыл мурнунда херегледиң көвүдээнин ажыглап, эргижирээн барааннарны садыгжылар садыптарын шиитпирлээн. «Аас-кежик суукалары» деп адаар каастап кылган саазын хаптар көстүп келген. Ында удазыннарны, инелерни болгаш өске-даа үүрмек чүүлдерни суккулап каан. Улуг өртектиг бараан суп каан хапты «аас-кежиктиг» деп санаар. Хаптарның өртээ дөмей, ынчалза-даа оларны чүгле садып алгаш, ажыдып болур. Ол «чаа чүүлдер» япон херээженнерге таарышпас болган. Ол хаптарны оларга садар турган. Канто районунуң (Токио болгаш ооң чоок-кавызы) херээженнер чөвүлелиниң төлээлекчилериниң айтырган херээженнериниң 80 хуузу «чаа чыл белектеринге» хей-ле акша үндүрдүвүс деп медеглээн.

БЕРГЕ ЧЫЛ БОЛУР

ВЕНА. (СЭТА). Чаа 1978 чыл Австрияга, эң ылаңгыя ооң экономиказынга элээн берге чыл болур деп, «Прессе» солунга интервьюзунга канцлер Б. Крайский медеглээн. Барыын чүкке болган экономиктиг кризис бистиң чуртувуска онза аар согугну таварыштырган деп, ол чугаалаан.

Колдуунда-ла ГФР биле Австрияның балансылаттынмаан садыгның ужурундан болган чурттуң төлевир балансызының дүрген өзүлдези-биле болгаш чурттуң ажыл кылып шыдаар чурттакчы чонунуң 3 хире хуузун хаара тудар бээр ажыл чок чоруктуң өзүлдези-биле холбаштыр канцлер онза дүвүрээзинин илереткен.

Австрияның экономиктиг шинчилелдер институдунуң болгаш элээн каш өске-даа организацияларның сан-түңнери австри чазактың баштыңының айыылзыныышкынын бадыткап турар. Ол сан-түңнер чаа чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң темпилери барык ийи катап кызырлыр деп херечилээн.

Австрияга инфляцияның темпилери мурнукузу ышкаш 4—5 хуу болуп хевээр артар деп, эртемден экономистер баш удур айыткан. Ол чорук чурттакчы чоннуң чүве садып алыр аргазын улам кудуладырынга чедирер. Ооң аңгыда, чүүлдүг деп көрген экономияның чаазак программазының түңнелинде ажылчы чоннарның төлээр үндүрүглери өзер.

Австрияның экономиказын экижидериниң талазы-биле Австрияның Компартиязының чоокта чаа эрткен XXIII съездизиниң иштиринден кылдынган саналдар Чаа чыл бүдүүзүнде онза чугула болу берген. Чуртка чөптүг социал чаартылгаларны чорудар дээш демиселге чаңгыс эптиг болурунче бүгү ажылчы чоннарны австри коммунистер кыйгырган.

Даарта—Куба Республиканың ационал байырлалы—Хосталга хүнү

НУЭВИТАСТЫҢ КАТАП ТУРГУСТУНГАНЫ

Чаа чылдың баштайгы хүнү Хосталга ртулуувун ажылчы чоннарынга онза кур-дузалыг—1959 чылдың январь 1-де ура халымшыкып кылган армияның күчү- г согуушкунунга шыдашпайн, каргыы- г диктаторжу корум-чурум буступ дүш- ен. Революцияның тиилээшкиниң түңнелинде убага буржуаз-помещик тургузугнуң тергиидээшкини дазылындан узуткаттынган. Куба улус бодунуң байырлалы—Хосталга хүнүн социалистиг тургузуушкунунуң бүгү адырларында кайгамчыктыг чедиишкиннери-биле уткуп турар. СЭТА-ның корреспондентизиниң моон адаанда парлаттынган бир куба хоорай дугайында репортажындан ол дугайын билип ап болур.

истер Камагуэй можуунуң гу талазында Нуэвитас райга бардывыс. Чурттал- ың он-он чаа бажыңнары, олалар, уруглар садтары, газиннер... Ээрби-ле хире чыл мурнун- Нуэвитас кыдыг-кызыгаар де хензиг хоорайжыгаш ган деп чүвеге кижи бүзү- р-даа аажок. Ол чернии ту ынчап чылда чүгле үш иштинде ажылдаар. Куба- чигирин чүдүрген чүгле Ш-тың судноларын хүлээп р турган. Хоорайның кара- тыс—база-ла хензиг фаб- азынга чүгле 40 кижи лдаар турган. Нуэвитастың чурттакчылары ап-чутка, караңгы-бүдүүлүк, ужук-бижик чок, түреңги байдалга амыдырап турганнар.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарында ында чурттап турар кижилерниң салым-хуузу база танытттынмас кылдыр өскерилген. Чижээ, бисти үдеп чораан партия ажылдакчызы Анхель Мораның салым-хуузу мындыг. Ол чылда-ла үш ай иштинде портка чүдүрүкчүлеп ажылдаар болгаш арткан үезиниң иштинде ажыл дилеп, ядыы-түреңги чурттап чораан. Революция тиилээн соонда Анхель улусчу милиция—милисианостуң отрядынга кирип алгаш, дагларга контрреволюсчуларның дээрбечилери-биле демисежип турган. Ону партияга хүлээп алган хүн—аңаа эң-не аас-кежиктиг хүн болган. Ол кежээки школаны, а оон соонда—партшколаны чедиишкинниг доосканы. А. Мора ам Нуэвитастың партия комитединде ажылдап турар.

— Мээн хөй чылдарда ажылдап келгеним портта улусчу эрге-чагырганың чылдарында, амгы үениң болбаазын техниказы бар апарган—деп, А. Мора чугаалаан.— Ажылчы чоннарның амыдыралы база үндезини-биле чаартынган. Олар шуптузу хостуг болгаш долу эргелиг хамаатылар апарган...

Нуэвитастың чурттакчылары Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның дузазы-биле туттунган үлетпүр черлеринге чоргаарланырлар. Оларның аразында азот чемиишкиннери кылыр Октябрь революциязы аттыг комбинат бар.

Комбинаттың партком секретары Марио Гонсалес Совет Эвилелинге өөренип турган, ынчангаш ооң-биле орустап чугаалаштывыс:

— Баштай биске ажылдаары белен эвес турган — бүдүрүлге чүгле автоматикадан тургустунган, бистиң хөй кезиивис—дүүнгү тараачыннар турган болгай. Ынчалза-даа совет инженер-техниктиг ажылдакчылар эргежок чугула кадрларны белеткеп берген—деп, М. Гонсалес чугаалады... Бо комбинат долу күчүзүнде четкен болгаш чылда 160 муң тонна азот чемиишчидилгези бүдүрер планның ажыр күүседип шыдаан-даа...

Нуэвитас хоорайның бүдүрүлге коллективтери куба революцияның 19 чыл оюн шалыпчы ажыл-иши-биле уткуп турар. Оларның чамдыктары бо чылдың планнарын күүсеткенин мурнунда-ла рапорттаан. Оларның аразында Октябрьның 10-нуң хүнү аттыг электри станциязының коллективи база бар: ол чыл планын хуусаадан 19 хонук бурунгаар күүсеткеш, ам пландан ажыр энергияны берип турар.

...Бистер Нуэвитастан кежээликтей чорупкан бис. Хоорайның бедик бажыңнарының соңгаларының чырыы дээрде сылдыстар-биле чергелештир чайнап турган. Бисти үдээн Анхель Мора хоорайның моон соңгаарты хөгжүлдезиниң дугайын чугаалап турган: аңаа аъш-чем комбинады, электри станциязынга үшкү агрегат, портка чаа-чаа тудуглар кылдынарын сонуургаткан.

— Нуэвитастың чаартынып, тургустунарынга Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа акы-дуңма социалистиг чурттарның ачы-дузазы дыка улуг—деп, ол байырлажып турувуста чугаалады.— Олар дузалаваан болза, хоорай бо хире дүрген кана хөгжүп шыдаар боор. Өөнүктерниң дузаламчызын үргүлчү ап, улустуң чагай чоруу дээш ажылдаарындан улуг аас-кежик кайда боор. Ол дээрге, кижиниң эң улуг аас-кежии, социализмни болгаш коммунизмни чедиишкинниг тургузарының үндезини-дир.

Ю. СВЕРДЛОВ.
(СЭТА-ның корр.).
ГАВАНА.

ЧУРУКТА: куба найысылал Гавананың ниити хевири.
Н. АКИМОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникасы).

К. ВАЛЬДХАЙМНЫҢ ЧАГААЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Амгы үениң эң-не чидиг болгаш чугула, чүнүң-даа мурнунда чепсекти эндере бүдүрерин соксадырының база чепсекти дүжүрериниң айтырыгларын аң дүрген шиитпирлээринче күженишкиннерни каттыштырарынче делегей ниитилежилгезинге кыйгырыгны КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхайм үндүрген. Чаа, 1978 чыл чепсекти дүжүрер талазы-биле шиитпирлиг базымнарның херечизи болур деп идегелди ында парлап үндүрген чаа чыл чагаазында ол илереткен. «Ол идегел үндезин чок эвес. Ол идегел делегейде сөөлгү үеде болуушкуннарның эки хөгжүлдезинге, чижээ, стратегтиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарның үезинде чедип алдынган депшилгеге үндезилеттинген»— деп, чагаада айыткан.

Чепсекти дүжүрер талазы-биле КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязы чепсекти эндере бүдүрерин оожумнадыры дээш демиселге делегейниң хөй-ниитизиниң санал-оналын мөөңнээринге идиг болур болгаш бистиң хүннеривистиң ол чугула айтырыын шиитпирлээринге улуг салыышкынны киирер деп идегелди КНО-нуң чиңгине секретары илергейлээн.

«Чепсекти дүжүреринге депшилге чүгле делегей тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун быжыглаарынга эвес, харын социал база экономиктиг хөгжүлдениң негелде-хереглелдеринге чугула. Бүгү чурттарның болгаш улустарның аразынга бот-боттарын эки билчир чорукту чедип алырынга арганы ол база бээр»—деп, чагаада айыткан.

Чоокку Чөөн чүкте хевээр арткан дүшкүүрлүг чорук делегейниң тайбыңынга болгаш айыыл чок чоруунга шыңгыы кыжаныг болур деп, К. Вальдхайм айыткан. «Делегейниң өске кандыг-даа районунга бодаарга, Чоокку Чөөн чүк делегейниң эң улуг өртүнүң күчүлүг айыылы болуп хевээр арткан»— деп, чагаада онзалап демдеглээн. Чоокку Чөөн чүкте демиселди бүгү талалыг шиитпирлээрин КНО-нуң чиңгине секретары саналдаан. Ол чорук ол районга быжыг болгаш чөптүг тайбыңны тургузарынга чедирер ёзук.

Африка диптиң мурнуу чүгүнде хевээр арткан болгаш дайын кыптыгып үнүп болур байдалга хамаарыштыр хапы сагыш човааштыын илереткеш, африкан үндезин чурттакчы чонга хамаарыштыр Форстерниң болгаш Смиттиң расисчи ёзу-чурумнарының чорудуп турары апартеидтиң болгаш расаларны ылгай көөр чоруктуң, кижиниң кол эргелерин каразызы-биле үрээриниң политиказын дүрген соксадырының эргежок чугулазын К. Вальдхайм демдеглээн.

«АК-КӨК ОТЧУГАШТЫҢ» ЧАА ЧЫЛГА БЕЛЭЭ

«Чаа чыл-биле, чаа аас-кежик-биле!» 1978 чылдың баштайгы теледамчыдылгазы көрүкчүлерге шак ындыг чылыг, чымчак сөстерлиг күзээшкиннер-биле эгелээр. «Ак-көк отчугаштың» чаңчыл болган байырлалдыг программазын сураглыг дикторлар Валентина Леонтьева, Анна Шилова болгаш Игорь Кириллов олар ажыдар.

— Экранны көрүп олурар кижи бүрүзүн юбилейлиг чылда чедип алган күш-ажылчы чедиишкиннери дээш баштайла байыр чедирип, оларга амдаа улуг, чаагай чедиишкиннерни күзээр аас-кежиктиг болдувус. Ынчангаш силерни, шуптуңарны, чаңчыл ёзугаар, Чаа чылдың хөглүг болгаш хөктүг көргүзүглерин көөрү-биле бистиң телекафевисче чалап тур бис—деп, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Анна Шилова чугаалаар.

«Ак-көк отчугаш-78» —оюн-баштактың, хөглүг сергек ырларның болгаш танцыларның, аваангыр-кашпагай цирк номерлериниң, таалапчыг чаагай ужуражылгаларның чырыткылыг байырлалы-дыр. Хевертеп боор таныжылга мында эвээш эвес, чүге дээрге дыка хөй артистер бо сурагжаан дамчыдылгага бир-ле дугаар киржир. Олар—1977 чылда ат-алдарны чедип алган аныяк ыраажылар, танцычылар, музыкантылар-дыр. Ол дээрге Москваның, Ленинградтың, Киевтиң, Риганың, Алма-Атаның болгаш Таллинниң талантылыг аныяктары-дыр.

Чаа чылдың «Ак-көк отчугажының» киржикчилериниң бирээзи, телекөрүкчүлерниң эки таныыры, 19 харлыг казах кыс Роза Рымбаева-дыр.

— Үдеп турар эрги чылывыс меңээ аас-кежиктиг чыл болгап: Төрээн чуртумну эргип кезип шаг болдум, даштыкыга база концерт көргүзүп чоруладым. Акы-дуңма Болгарияга боон эрткен эстрада ырызының конкурузунга база кириштим. Ол бүгү-делегей маргылдаазының кол шаңналы — Орфейниң алдын статуэтказын меңээ тывсырга, өөрээнимни чүү дээр—деп, Роза Рымбаева чугаалаар.

«Орус ыр» деп өг-бүлениң ыр ансамблин бир-ле дугаар телекафеже чалаар. Станиславский болгаш Немирович-Данченко аттыг театрның солизи Лариса Штанько, Эстонияның «Апельсин» ыр-хөгжүм ансамбли, Ленинградтың Ленсовет аттыг театрының артизи Михаил Боярский болгаш өскелер-даа киржир. Оларның «чажыдын» ажыдып капчаар боор, Чаа чыл дүнезинде капдыг-даа солун чаагай сүй белекти сунуп кээп болгай-ла.

Сураглыг композиторлар Марк Фрадкинниң, Давид Тухмановтуң, Алексей Мажуковтуң, Юрий Саульскийниң баштайгы күүселдези — ол көргүзүглерниң чамдыызы ол.

Телекөрүкчүлер эрги таныштары-биле катап база ужуражырлар. Ол дээрге Эдита Пьеха, Муслим Магомаев, София Ротару, Татьяна Доронина, Алла Пугачева, Лев Лещенко олар-дыр.

Москва чоогунуң аргаарыындан Останкиноже аянчорук кылганнар телекафеге Чаа чылдың сыдыстаддыр чайынпаан каас-чарааш ёлказынга көстүп кээрлер. Ол дээрге Улуг Октябрьның 60 чыл оюн күш-ажылчы кайгамчык чедиишкиннер-биле уткаан фабрика, заводтарның колхозчу шөлдериниң, фермаларның, черниң болгаш октаргайның эрес-кежээ мурнакчы кижилери-дир.

— 1977 чыл октаргайга чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглеттинген. Чаа чылды бис төрээн черивисте уткуп ап турар ышкажыл бис, а бистиң өңнүктеривис Юрий Романенко биле Георгий Гречко ону талыгыр октаргайда уткуп турар-дыр. Ынчалза-даа олар база-ла «Салют-6» деп эртемниг чиле станциязынга чимис чулуун дашкаларга куткаш, байырлал дээш, үскүлештирерлер боор дээрзинге бүзүрээр мен. Оларга менди-чаагай ужудуушкунну болгаш черге эптиг чымчак кээп хонуптарын күзээлиңер—деп, Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Юрий Глазков чугаалаар.

...«Ак-көк отчугаш» доостур. Ынчалза-даа телевизорларның экраннары «өшпес». Телекөрүкчүлер Ленинградтан солун дамчыдылганы орай дүне көөрлер. Сураглыг бо коллективтиң киржикчилери сөөлгү чылдарның программаларындан шилип алдынган номерлерни кудай дээрге көргүзерлер. «Сенден артык кайгамчык чүве чок», «Хөйнүң катткы-хөглели», «Чүректерден чүректерже» — оларның чамдыызы бо-дур. А оон соонда Москва телевидениезиниң аалчылары — Чехословакияның, Венгрияның, Американың, Англияның, ГДР-ниң, Францияның, Польшаның, Австрияның сураглыг артистери болур. Телекөрүкчүлерниң чагыын ёзугаар ол концертти тургускан, ооң онзагай талазы ол.

И. ВЕКСЛЕР.
О. НЕЗЛОБИН.
СЭТА-ның корр.

ЧУРУКТА: УССР-ниң улусутуң артизи София РОТАРУ.

ДАГДЫНЫЫШКЫН — ХҮНДҮЛҮГ ХЕРЕК

ЧӨВҮЛЕЛДИ ТУРГУСКАН

СЭКП Кызыл хоорхомунуң бюрозу хоорайның аныктар дагдыныкчыларының чөвүлелин тургускан.

Ооң даргазынга Тываның кинопрокадының директору О. А. Успенскаяны, кежигүннеринге чеди кижини бадылаан. Оларның иштинде чамдык парторганизациялар секретарьлары, бригадирлер, коллективтер удуртукчулары, профэвилел организациязының төлээлекчилери, хоочун дагдыныкчылар бар.

Дагдыныкчылар, күш-ажылдың хоочуннары аныктар-биле тус-туста ажылды экижидер талазы-биле хөйнү кылып болурлар. Дагдыныышкын шимчээшкинин хоорайга улам ыңай калбартырының сорулгаларын бюро салган.

БИСТИҢ КОРР.

ДОКТААМАЛ УДУРТУР

Амгы үеде комсомол организацияларының ажылында бир чугула чүүл аныяк кижилерниң тус-тузу-биле ажыл болур. Бо талазы-биле ажылга бир чугула черни дагдыныышкын шимчээшкини ээлеп турар. Парткомнуң удуртулгазы-биле бо ажылды идепкейжидип, аныяк кижи бүрүзү-биле тодаргай ажылды чорудуп келгениниң чижээн «Улуг-Хая» совхозтан көрүп болур.

Ында комсомол, профэвилел организациялары парткомнуң удуртулгазынга даянгаш, дагдыныышкын шимчээшкинин сөөлгү чылдарда элээн калбарткан. Совхозта ниитизи-биле 77 дагдыныкчы ажылдап турар. Партком болгаш комсомол организациязы кым дагдыныкчы болуп шыдаарыл, аныяктарны кижизидеринин ол буянныг чаагай херээн кымга даасса жыл дээрзин хамыктың мурнунда тодараткан. Партком дагдыныкчылар чөвүлелин түс кижи составтыг тургускан. Дагдыныкчылар биле аныяктарның аразында тускай керээлерлиг. Дагдыныкчыларны совхозта партия эге организацияларының бюроларынга, ажылчы чоннарның хуралдарынга бадылаан. Оларның 72-зи күш-ажылдың хоочуннары, мурнакчы коммунистер. Олар аныяктарның мергежилин бедидер, чаа арга-мергежилди шиңгээдип алырынга, аныяктарны мал ажылы ышкаш чугула адырже хаара тударынга холбаштыр улуг ажыл-херекти чорудуп келген.

Дагдыныышкынның кол-ла сорулгазы — аныяктарның күш-ажылчы болгаш аажы-чаң кижизидилгези болгай. Оолдар, кыстарның коммунистиг кижизидилгези-биле чергелештир тускай мергежилге өөредир талазы-биле ажылды Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга алдар кылдыр элээн идепкейлиг чоруткан, чарышты өйшаанда түңнээн. Ол ышкаш аныяктар дагдыныкчыларының ортузунда чарыштың түңнелдерин ийи удаа үндүрген. «Эң эки дагдыныкчы» деп атты чамдык хоочуннарга тывыскан. Хоочун малчын коммунист Б. Ондар, механизатор Д. Борз-Тараа, саанчы Э. Тугар, башкы В. Бавуу-Сюрюн олар болгаш өске-даа хоочуннардан аныяктар күш-ажылчы чаагай чаңчылдарга өөренип, үлегер ап, оларга чоргаарланып чоруур. Хоочун малчын коммунист М. Чаш-оол оглу Маадыр-оолду болгаш Сарыг-оолду мергежилдиг малчыннар кылдыр өөредирин хүлээнгеш, аныяк малчыннарга чаагай салдарны чедирген. Амгы үеде олар совхозта мурнакчыларның одуруунда кирген.

Бо хүннерде совхозта 30 ажыг оолдар, кыстар мал ажылында хаара туттунган. Совхозта партия болгаш хөй-ниити организациялары дагдыныкчыларның харысалгазын, ролюн бедидеринге кичээнгейни күштелдирген. Дагдыныкчыларга боттуг дузаны чедирип, оларның инициативазын, санал-оналын деткип турар. Чижээ, дагдыныкчы коммунист Б. Доспай ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш кампания үезинде 27 оолдар, кыстар составтыг аныяктарның сиген бригадазын удурткаш, совхозка 73 тонна мал чемин белеткээш, хүлээткен.

Партком, дагдыныкчылар чөвүлели оолдар, кыстар-биле бо чижектиг ажылдарны чорудуп турарының түңнелинде совхозта аныяктар ортузунда корумчурум үрээр, арагалаар, ажыл кылбас, маңгысталчак чорук 2,5 катап кызырылган.

Дагдыныкчылар-биле ажылды партком доктаамал контрольдап келген. Бо чылын парткомнуң хуралынга дагдыныкчылар-биле болгаш оларга быжыглаттынган аныяктар-биле ажыл дугайында бир катап дыңнаан. Ажылчын комитединиң хуралынга Арыг-Бажы салбырында профэвилел организациязының даргазы Ч. Чугай-оолдуң илеткелин база дыңнап чугаалашкан.

«Улуг-Хая» совхозта партком, партия организациялары дагдыныкчылар-биле ажылды улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглерни ап чорудуп турар.

С. ОНДАР.
Улуг-Хем район.

ЗИМНЯЯ
СПАРТАКИА
IV

Кышкы спортчу сезон эгелээн. Күш-культуржулар ССРЭ-ниң IV кышкы Спартакиадазының старттарынче үнген.

Спортка хандыкшылганың эки үлегерин челябинчилер көргүзүп турар. «Урал дүвүзүнүң», Азия—Европа—Азия хаак маргылдааларынга, «Дадыкчаннарның хаак оруунга» олар он-он муң кижилерни хаара туткан. Металлургтар хоорайы Златоуста чаңчыл болган «Булат», «Олимпий оруктарының кубогу» шаңналдар дээш маргылдаалар эртип турар.

Спартакиада кижи бүрүзүн чалап турар. Спортка хандыкшылдыгларны хаак оруунда, кылаң дошта хөглүг болгаш ажыктыг чуңгулаашкын, дыштанылга манап тур.

ЧУРУКТА: Златоуста кышкы спорттуң байырлалы. Маргылдааларның киржикчилеринге Соок-Ирей биле Харжыгаш аалдап келген.

В. КЛИПИНИЦЕРНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникаzы).

ЧАА СОЛУННАР ҮНЕРИНГЕ УТКУШТУР

Даарта, 1978 чылдың январь 1-ден эгелеп, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң болгаш райкүүскомунуң органы — «Ленинчи орук» солун үнүп эгелээр. Оңгу беш чылдың үшкүзү— шалыпчы күш-ажылдың чылында районувуска чаа солуннуң үнүп эгелээринге чурттакчылар сеткиливистиң ханызындан өөрүп, байыр чедирип тур бис.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, районнуң мурнунда салдынган өндүр чаагай сорулгаларны шиитпирлээринге ук солун төлептиг үлүүн кирер. Районувуска чаа солуннуң үнүп эгелээри, бистиң девискээрде чурттап турар он-он ажылчын болгаш кодээ корреспондентилерниң кичээнгей, сонуургалын хайныктырып, оларның каш дакпыр күжениишкинниг ажылдаарын сагындырып тур. Кодээ болгаш ажылчын корреспондентилерниң чагааларының темалары байлак, амыдыралдың, ажыл-иштиң бүгү талаларын көргүскен тудум солуннуң арыннары номчуштуг, дээштиг болур. Бо чаагай херекке ооң хөй санныг бижикчилериниң телептиг үлүүвүң кирериңге чигзениг турбас.

Коммунистиг тургузуушкуннуң херээ дээш солуннуң баштайгы номериндеп эгелеп чайынначак чедиишкиннерлиг болурун ооң редколлегиязынга, 1978—Чаа чыл-биле күзеп, номчукчуларынга, бижикчилеринге чалбыыштыг изиг байырны чедирдим.

М. МАЖАА.
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

Келир чыл-биле бистиң Булуң-Терек суурнуң чурттакчылары 1160 ажыг солуннарны болгаш журналдарны чагыдып алган. Номчукчулар парлалга чагыдылгазының кампаниязынга идепкейлиг киришкен. Янзы-бүрү журналдар, төп болгаш республика солуннарындан аңгыда, СЭКП Улуг-Хем райкомунуң болгаш райкүүскомунуң органы—«Улуг-Хем» деп чаа солун 1978 чылдың январь 1-де үнүп эгелээрин номчукчулар улуг сонуургал-биле уткаан. Булуң-терекчилер ол солунну 200 экземплярны чагыдып алган.

Ч. ТОВАРИШТАЙ.

ТУРИСЧИ ОРУКТАР

АК-ОЮКТУҢ СИРТИНЧЕ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганынга алдар болдурган походту Ак-Довуракта «Мөңгүлек» турисчи клубтуң кежигүннери организастааннар. Олар Шапшаал сынның Музур-Тайгазының эң бедик бажы Ак-Оюкче аян-чорук кылганнар.

Бүгү совет кижилер Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн демдеглеп турар хүннерде «Мөңгүлек» туристер клувунуң туристери Владимир Абросимович Загвоздкинниң удуртулгазы-биле Ак-Оюкче углай чорупкан. Ооң маршруду Чиңге-Хемниң унуундан эгелээн.

Чиңге-Хемниң уну—туристерге төогүлүг черлерниң бирээзи. 1975 чылда амгы бистиң удуртукчувус В. Загвоздкин эстон туристер-биле кады аңаа аян-чорук кылып, бергезиниң талазы-биле дөрткү чергениң нормазын күүсеткен. А 1976 чылда аян-чорукту ол-ла хемнеп бо одуругларның автору кылган.

Чиңге-Хем — Шапшаалдың Музур-Тайгазының Меңгилиг-Оюктан бодунуң эгезин алган. Ол хем Музур-Тайгазы биле Мойналык сынарның аразында кызаалап, илчирбелей агып бадып чыдар.

Бистер ол хемнеп чоруткаш, Музур-Тайгазын таварааш, Бүгү-эвилелдиң турисчи маршруттарының бирээзи, чылдың кайы-даа үезинде бажындан меңги ыравас, далай деңнелинден 3614 метр бедик Ак-Оюктуң эдээнге чедип келдивис.

Ам чаа эртип келгенивис Музур-Тайгазының дугайында каш сөс. Бо тайганың бөйдус чурумалы таан чараш ийин. Кышкы үеде ак хар-биле шыптыныптарга, көрүштүг дам баар. Ооң оң талазында Кара-Пөштүң баарында чалым хаялар аразы-биле Шивиттиг аржааны агып бадып чыдар. Чогум бо тайганың каас-чаражы, байлаа туристерге дыка таарымчалыг. Ооң аң, кужу элбек, те, чуңма, аргар-кошкар, дырбактыг, улар дээш ышкаш ховар аңнарны, куштарны көрбээн кижи оон көрүп болур.

Ак-Оюктуң эдээн өрү үнүптүвүс. Ооң шыпшык бажы эдааңдан-на көстүп тур. Олче көрүпкеш, аңаа чедери-биле кырлаңның кырын дургаар чүткүдүп ор бис. Бергезин чүге дерзээр! Меңги дош кыры-биле кылаштаар, эпчок базар болза, айыылдыг. Ындыг маршрутка баш удур белеткенген-не кижи шыдаар. Бистер камгалал хендирлер-биле коштунчуп алгаш, бот-боттарывыстың аравыста 10 метр хире ырак хемчээлге чордувус. Оваарымчалыг, бичиидаа далашпайн чорааш, Ак-Оюктуң кырынга үнүп келдивис.

Ак-Оюктуң кырындан көөрге, мурнуу Шапшаалдың бедик сыннары, адыш оюунда чүве дег, көстүп келир. Ооң аңгыда Дашкалыг-Хая, Муштук, Белдир-Даг, Шуй баштары, Кара-Оюк болгаш өскедаа сыннарны оон көрүп болур.

Ак-Оюктуң кырынче бистерни мурнап үнүп турган туристер база бар. Ону ында арттырып каан бижиктер бадыткап турар. Ол бедикче бо чылдың август 7-де Новосибирскиниң электротехниктиг институдунуң туристери үнүп чораан. Оларның удуртукчузу Людмила Вердюгинаның ат салган чагаазын улуг сонуургал-биле номчудувус. Оон аңгыда аңаа Вильнюс хоорайдан Ионас Ярмолаев удурткан бөлүк база чорааның ында бижик херечиледи. Бистер база боттарывыстың «холувус үжүүн» ында арттырдывыс.

Бо юбилейлиг чылда мурнуу Шапшаалдың сыннарынга Эстонияның, Ленинградтың, Уфаның, Свердловскиниң болгаш өске-даа черлерниң туристери чорааның манаа демдеглекседим. Олар бергезиниң талазы-биле дөрткү болгаш бешки чергениң маршрудун чедиишкиннг эрткеннер.

Д. ХЕРТЕК,
«Мөңгүлек» клубтуң туризи.

«ОНДУМ» БААЗАДА

Бо чылдың декабрь эгезинде Кызылдың туристер клуву бергезиниң талазы-биле I—III категорияның аян-чорукчуларының семинарын эрттирип эгелээн. Аңаа практиктиг болгаш теоретиктиг кичээлдерге шиитпир-биле 160 шак планнаттынган. Ону дуржулгалыг туристер Яков Кром, Николай Путинцев, Николай Ярлыков болгаш өскелер-даа удуртуп турарлар.

Семинарның киржикчилери дыштаныр хүннерде туристерниң «Ондум» баазазынга практиктиг кичээлдерни эрттирип турарлар. Ол баазада лыжалаарынга таарымчалыг тейлер, улуг хаялар келир үениң туристерин белеткээринге улуг ужур-дузалыг.

Келир чылдың апрельде ук семинарның доозукчулары республиканың чаңчыл болган спартакиадазынга киржирлер. Ол спартакиада Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга турасклаттынар.

В. АМЫР.

Кызылда уран чүүл училищезиниң 4-кү курузунуң сургуулу Семён Саттың Чаа чылга уткуштур баштак чуруктары.

Б. СПАССКИЙ УТКАН

БЕЛГРАД. (СЭТА). Шыдыраага делегей чемпиону ат дээш маргылдаага киржир эрге дээш Б. Спасский биле В. Корчнойнуң аразында оюннуң он үшкү салыында кара тала-биле ойнааш, Б. Спасский, улурланыкчызын удуп алган.

Спасский оюннуң эге көштерин кылырда голланд камгалал дээр чаа системаны ажыглаан. Ону шыдыраа талазы-биле тускай эртемниг кижилер оюннуң эң берге эгези деп санап турар. Ийи таланың ажыглаан аргаларының түңнелинде тургустунган демиселдиң үезинде кара тала 29-ку көште хөлдүң дал ортузунга хостуг черни тургускан.

Корчнойнуң ойнаар шагы чедишпестеп, 34-кү көште мерзезин алзыпкаш, дүжүп берипкен.

Маргылдааның саны ооң соонда 7,5:5,5 боол, бээа-ла Корчной мурнап турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 31-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—**«Чедээштиң өңү».** Концерт.
11.00—**«Алдын шайба»** оюну эгелээн.
11.15—**«Билбеспей хүннээректээн хоорайда»** деп хөй сериялыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. **«Билбеспейниң эки чорукту канчаар кылып чорааның дугайында».** Бирги сериязы.
11.30—**«Веснухинниң фантазиялары»** деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. Бирги сериязы. Рольдарда Кирилл Полтевский, Лена Маслова, Игорь Сорокин, Дима Волков, К. Белова, А. Калягин, В. Лебедев болгаш өскелер-даа.
12.25—**«Музейлерниң болгаш делгелге залдарында». Васнецовтуң музейи.**
13.00—**«Эртенги почта». «Хоочун таныштарның чаа ужуралдары».**
13.25—**«Спортлото»** тиражы.
13.45—Орус улустуң ойнаар херекселдериниң ансамбльдериниң концерти.
14.15—**«Кышкы этюд».** Орус болгаш совет шүлүкчүлерниң шүлүктеринге литература-музыкалыг композиция.
14.40—**«Телевизор экранында бир дугаар».** Киевтиң күрүнениң академиктиг Т. Г. Шевченко аттыг опера болгаш балет театрының **«Ак харжыгаш биле чеди хензиг бейлер»** деп шиизи. Б. Павловскийниң баледи.
16.40—**«Мунгараан хереэ чок»** деп фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү.
17.20—**«Дириг амытаннар делегейинде».** Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов кылыр.
18.25—**«Кызыл бөртчүгеш дугайында»** деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. Бирги сериязы.
19.30—Медээлер.
19.45—**«Кызыл бөртчүгеш дугайында»** деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. Ийиги сериязы.
20.55—**«Вальс-концерт».** Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң улуг симфония оркестри күүседир. Дирижеру РСФСР-ниң улустуң артизи В. Федосеев.
21.15—Э. Т. Гофманның тоолдарының аяны-биле **«Орех кракатук»** деп музыкалыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
22.30—**«Үе».** Информастыг программа.
23.00—**«Танцылаар залы».**
23.30—**«13 сандайлар»** деп телеминиатюра театры.
00.40—**«Кышкы фантазия».** Дошта балет.
01.40—**«Мээң чуртум».** Документалдыг телефильм.
01.50—**«Чаа чыл-биле, эштер!»** Совет чонга байыр чедириишкини.
02.05—Чаа чылдың **«Ак-көк отчугажы».**
04.35—06.00—**«Даштыкы эстраданың аялгалары болгаш ритмнери».**

АГААР

Бөгүн республикага опза өскерлиишкиннер болбас. Янзы-бүрү утланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы барыын районнарга 19—24, өскелеринге 28—33 градус соор.

Кызылга база чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы дүне 40—42, хүндүс 29—31 градус соор.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

ДЕКАБРЬ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Крона өртектиг романс» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.20, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Арыгның чайганыыштары» 9.30, 11.00, 13.30, 14.00, «Мурнуу чүкте бажың» 15.30, 17.20, 19.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «А мында даң хаяалары шыпшыи» (2 сериялыг) 10.00, 13.30, 17.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шупту чүве акызында» 15.00, 16.30, 18.40 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чагыг № 298.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01670